Němá barikáda

Jan Drda

Vydáno k 100. výročí narození Jana Drdy

e-knihy

Knihovna Jana Drdy
Příbram

JAN DRDA
NĚMÁ BARIKÁDA

Vydala Knihovna Jana Drdy
Příbram 2014

© Petr Drda – dědicové c/o DILIA, 2014

Znění tohoto textu vychází z dvacátého čtvrtého vydání pořízeného nakladatelstvím Československý spisovatel v roce 1978.

V roce 2014 vydala Knihovna Jana Drdy,
Náměstí T. G. M. 156, 261 01 Příbram 1
www.kjd.pb.cz/e-knihy

Citační záznam této knihy:

DRDA, Jan *Němá barikáda* [online].V KJD 1. vyd. Příbram: Knihovna Jana Drdy Příbram. 2014 [2014-07-10]. Dostupné z www.kjd.pb.cz/e-knihy

---

ISBN 978-80-86937-45-8 (EPUB)
ISBN 978-80-86937-46-5 (MOBI)

Viděl jsem slzy v očích žen
Viděl jsem pěstě zaťaté
Počkejte málo málo jen
však vy nás poznáte

FRANTIŠEK HALAS /
ZPĚV ÚZKOSTI

TŘETÍ FRONTA

Mhlivý předdušičkový čas ležel na městě. Jen tu a tam, těžko utajitelná pod plachtou kouřů, zvedala se nad město ostrá kopí věží, bojovné stíny, ještě neodzbrojené tlupami nepřátel, kteří už půl roku klečeli Praze na prsou. A jak postupoval den, jasnělo nebe na všech stranách, z popela šedi vyvstávala modř, a potom odpoledne už to hořelo i zlatorudě v oknech, jež stála proti západu.

Sláva Mach byl odhodlán, že toho dne nevyjde z bytu. Prostál u okna dlouhý čas, z hradčanské výšky hledě na zkamenělé vlnobití města, a žíznivě se obíral každou jednotlivinou jeho tváře. Navždycky si chtěl vpálit do mozku podobu těchto tvarů. Neboť to bylo jediné, co mohl vzít s sebou na dlouhou cestu, jejíž počátek ležel v příští noci a konec bůhvíkde a bůhvíkdy. Byl rozhodnut, rozhodnut s tou technickou přesností, která ovládala jeho inženýrskou mysl, a celou touhu svého třicetiletého života mohl vykrátit a stáhnout do tří holých slov, do krátké slovní úsečky:

– Najít třetí frontu. –

Jeho paměť, tak pronikavě obrazová, s důkladnou věcností si opakovala mapu Evropy. Zlín, Vizovice, Slovensko od hor do roviny, kroužky maďarských měst se jmény, na nichž se láme český jazyk, Budapešť, hranice. Teprve tam, kde začíná Jugoslávie, ustupovala kartografická suchost jeho představ obrazu načisto jinému, prohořívala tvářemi kamarádů, na něž nemohl myslet bez tlučení srdce. Matija, Darko, Miško, Ivan, taková jména dával zeměpisným bodům své Jugoslávie, a každé z nich mělo jasnou, ostře myslivou hlavu, srdce, jež bylo plno explozívnosti, a ruce, pevné a přesné inženýrské ruce, strojařské ruce, jež s touže věcností umějí zakreslit polohu šroubu a

stisknout spoušť mitrajézy. Jen letmo při tom vzpomínal, jak spolu bloudili hospůdkami Malé Strany, rozjařeně oslavujíce události šťastně složených státnic, jak k ránu stoupávali uzounkou příkrou uličkou ke staré dřevěné koleji; neboť už nikdy v životě je nebude vidět v plné ostrosti obrazu jinak než v jednom blátivém příkopě, v zemi, jež nebyla ani jejich ani jeho, a do které přece s takovým nadšením pospíchali pro vlastní smrt. Jako by všecka jeho zkušenost s nimi, celý zážitek mnoha let zkrystalizoval v jeden temný noční obraz: za pytli s pískem, v příkopě plném deštné vody, očima k řece podivného jména jich stojí pět, druh vedle druha, za puškami, za kulometem, a v temnu před nimi začínají proskakovat bílé přízraky, zástup zběsilých džinů, z plna hrdla vyřvávajících orientální zaklínadla.

Madrid. Manzanares. Mauři.

Teprv se naplní třetí výročí té strašné listopadové noci, z jejíhož požářiště vynesl Sláva svůj obraz. To bylo... počkej... v noci ze šestého na sedmý listopad roku třicátého šestého, noc přede dnem, o kterém Franco sliboval, že v něm vjede do madridských bran na arabském bílém hřebci, v noci, kdy ironický Madrid stavěl na stolek nejlepší kavárny šálek černé kávy pro tohoto vraha španělského národa, pobízeje ho s výsměškem, ať si ji přijde vypít, nebude-li mu příliš horká.

Z té noci plné zoufalství i slávy pocházejí ta čtyři soudružská jména. Hned z Prahy spolu utíkalo všech pět, spojených dávným svazkem kolejního soudružství, spolu na jednom stole a jedním perem podepsali přihlášku do Mezinárodní brigády a spolu v jednom zákopě vykřikli pevná slova v řeči, jejíž ostatní výrazy se teprv učili slabikovat. No pasaran! A této noci Mauři neprošli, popadavše před jejich kulomety.

Taková pouta nepopraskávají, nezrezovatí ani v tom nečase, kdy Madrid padl zradou, ani v tom nečase, kdy v stejném týdnu padla zradou Praha. Tenkrát v květnu osmatřicátého, kdy se Sláva vracel do

Prahy jako rekonvalescent se sotva zahojeným průstřelem plic, ti čtyři zůstali dole, ve Španělsku.

„To není poslední fronta," řekli mu na rozloučenou, aby utěšili zoufalství jeho tělesné bezmoci. Jak pálila ta slova, sotva se dostal do Prahy! Opustiv Madrid, našel zákopy rovnou před Prahou. Jediným vlkodlačím skokem urazil zbrojný fašismus tu vzdálenost, a naježiv se k druhému, zdvíhal už přední drápy. Pod šedozelenými přilbicemi šli kamarádi do hraničních pevností. Za jejich zády, uvnitř země, tvrdé odvahou, hryzala zrada.

„Madrid ... to nebyla poslední fronta. Ted'bude Praha!"

A mysle na ty čtyři, kteří tam dole drželi tu první, madridskou, přemohl tenkrát Sláva všecky tělesné bolesti. V pevnosti, od jejíchž pancéřových vrat zahodili dobrovolně klíč, seděl pod periskopem, hledaje v zorném poli nepřátelské tanky. A kamarádi, noví kamarádi ze všech koutů Čech, zedníci, zámečníci, havíři, kamarádi tak prastaří jednotou vůle, která je svedla do této betonové krychle, chvěli se nedočkavostí po prvním výstřelu, jenž zjednoduší všecky lidské výpočty.

„Co je fašismus?" ptávali se po významu slova, ale instinktem své lidskosti jej bez ptaní znali až do morku kostí, a sedíce u svých dokonalých strojů jako fortelní řemeslníci, které nic nemůže připravit o rovnováhu, chystali mu své dávky ohně.

V Praze prý budou odevzdávat památný Václavův meč jednookému generálu, jenž má vést naše pluky, říkalo jednoho dne rádio. A oni, neznabozi, cítili mrazení v zádech, mrazení dávných pohádek, v nichž hrdina utíná devaterou dračí hlavu. Mrazení rozhodnutí, mrazení slavné jistoty.

Druhý den koktalo rádio kapitulaci.

Zeslábli studem sami před sebou. Leč přece nechtěli odejít. Zbývala už jen donkichotská gesta. I když neznali toho smutného kavalíra,

každý z nich byl jich v tuto chvíli schopen. Týmž okamžikem mysleli na sebevraždu i na zoufalý beznadějný výpad, v němž padnou do posledního. Pak se v nich něco zlomilo. Nebyli ani donkichoti, polykali své slzy, balíce uzlíčky, a mokrým hlasem proklínali celý svět, jemuž nelze uvěřit ani jedno prašivé slovo.

Ta první, madridská, držela pořád pevně.

Ta druhá, pražská, padla bez výstřelu.

Do prosince se Sláva ploužil v uniformě. Tak bezcenné. Postrkáván se svým útvarem z místa na místo, četl v novinách slova čím dál zbabělejší. Vrátit se dolů? Přece jenom se vrátit dolů, kde slovo Neprojdou dotedka neztratilo svou váhu? V prosinci dostal zápal plic. Ztrativ docela vůli, potácel se v nemoci přes celou zimu. Nač žít? myslel si v horečkách, a najednou se mu chtělo vzdát se všeho, odejít, odejít až tam, kde myšlenky i věci definitivně ztrácejí svůj tvar. V březnovém dni plném metelice, která třeskala v okně za jeho nemocniční postelí, prý přišli Němci. Pak padl Madrid. Jak kalná špinavá potopa se to hnalo Slávovou horečnou hlavou. Nebylo front. Svět zradil sám sebe tak beznadějně, že všechen život ztrácel smysl. A v nocích plných stoupající horečnatosti vstávali před ním z krvavých mlh ti čtyři, Matija, Darko, Miško, Ivan, už bez pušek, bez mitrajéz, s obvazky, jimiž prosakovala krev. Vstávali před ním, ironicky kývli ztěžklými hlavami, a pak, podpírajíce druh druha, v smutném chorovodu odcházeli někam pryč, někam, kde všecky tvary pohlcuje jednostejná mlha nejsoucnosti.

Proč kývají? To nad Prahou? Nad frontou vzdanou bez výstřelu? Nade mnou? Nad námi všemi? Nad Madridem, jemuž i Praha obnažila záda?

Ztěžka se vracel ke zdraví, zdržován nočními fantasmagoriemi. Pak, jednou v dubnu, přišel v neobvyklou hodinu kamarád lékař.

„Musíš pryč. Už tě hledají…“

Pochopil v okamžiku. A první, co se mu dralo na ochablý jazyk, byla rezignace. At' jenom přijdou. At' si přijdou.

Myslí-li na to Sláva ted', na sklonku října devětatřicátého, usměje se. V hradčanském okně nad Prahou, v bytě, jenž nepatří jemu, loučí se s tímto městem. Zdráv, plný síly. Pevný a jistý sám sebou, jako tenkrát. Pět měsíců se toulal po Vysočině, celým tělem polykal slunce na pasekách, posedával mezi venkovany, které už válka svrběla v dlaních, tak jako sedláka svrbívá příští déšť. Víc síly, víc síly, říkal si na dlouhých slunných toulkách, a házeje na osamělých pastviscích kameny, myslil na příští granáty. A sahal do náprsní kapsy pro lístek, který ho po dlouhých oklikách došel až v květnu. Lístek, na jehož razítku byla bělehradská azbuka.

„Konstrukce spadla. Špatné výpočty. Chystáme novou."

Nic víc. Jen čtyři podpisy. Čtyři křestní jména. Po tolika setkáních s mrtvými živé, radostné písmo. Pokoušel se jim psát, den za dnem na ně myslel. Před měsícem napsali mu podruhé. Zas na tu starou kolejáckou adresu.

„Jdem na novou montáž. Potřebujeme ještě jednoho konstruktéra."

Volali ho. Přes všecko nebezpečí se vrátil do Prahy, doprostřed vlčí pasti. Horečně hledal spojení. Našel. A ví už, kudy se má dát. Jeho rychlík odjíždí večer o desáté.

„Budeš-li mít kliku, za týden jsi v Bělehradě," řekla mu spojka. Kam z Bělehradu dál, bůh ví. Naši prý mu tam řeknou víc, dostal instrukce. Ale on nemyslí na anonymní „naše", s úpornou jistotou si opakuje čtyři drahá jména. Především ti mu řeknou. Ti vědí nejlíp, kudy kam.

Najít třetí frontu. Která nepadne.

Svečeřívá se. Město, zapadlé do soumraku, už se s ním rozloučilo. Nevidí věží, na něž bude vzpomínat. V zítřejším svítání už bude jinde, v místech, kam dosud nevkročil, mezi lidmi, jejichž tváře si neumí

představit. Tak sbohem, Praho. A možná někdy přijdu.

Je dvacátého osmého října třicátého devátého roku před večerem. S malým kufříkem nasedá Sláva do tramvaje na Hradčanském náměstí, docela už v mysli odloučen od tohoto města. Opakuje si adresy, kterým se musel naučit nazpamět'. Leč tramvaják, od něhož si bezmyšlenkovitě kupuje lístek, se náhle zeptá:

„Vy nemáte trikolóru?"

Ne, vrtí hlavou, a teprve teď si uvědomuje, kolikrát vidí červenomodrobílou na klopách svých sousedů, na kabátech žen, na čapkách mladých dělníků. Město slaví národní svátek. Mlčky a tvrdošíjně. Ale před Slávou leží jasně narýsovaná cesta. V sedm na nádraží. Ani minutu zpoždění. Jedna mladá žena vstane, přijde až k němu, vytáhne z kabelky kousek trikolóry a širokýma tmavýma očima se mu podívá do obličeje.

„Smím?" vytahuje z klopy špendlík, „anebo máte strach?"

Mlčky jí tiskne ruku na poděkování. Je dojat. Ale souvislost ... souvislost s tímto děním už ztratil. Nemyslí na ulice. Nemyslí na průvody. Myslí na pušku. Na zákop.

V zátočině nad Klárovem, zrovna v tom místě, z něhož tak lačně obhlížíval Prahu, když do ní přišel po maturitě, zachytí jejich uši první dunění.

„V Praze je živo!" řekl muž vedle Slávy, a oči všech se najednou zaostří. V trojí kadenci, jak táhlé zahřmění bouřky, stoupá nad město jednolitý křik. Dálka mu bere srozumitelnost, ale síla toho výkřiku poráží i dálku. Jako by celé město zarachotilo svými zdmi, jako by dunělo v kamení a v zemi. Jako by dělostřelba za vrchy rozpoutávala oheň. Nemohou uhodnout, odkud stoupá ten křik. Ale než se nadějí, pár stanic za mostem, jsou sami v něm. Je tmavo v ulicích, a temná masa těl se valí, valí v útočném rytmu někam dopředu. Tramvaje trčí jako skaliska uprostřed lidského proudu.

„Všichni poctiví Češi s námi!“ křikne kdosi do vnitřku vozu. A celé osazenstvo, jako by čekalo jen na tento povel, zvedne se ze svých míst a vyvalí se do tmy. Mladá žena, jež připíchla Slávovi trikolóru, řekne vyčítavě, když přechází kolem něho:

„A vy zase ne?“

‚Já… chvátám…“ zakoktá rozpačitě. A nesmyslně. Neboť tento vůz, jenž údajně jede k nádraží, se nepohne už ani o krok. Je to lež? říkají dívčiny oči, a její ruka chytí Slávovu pěst. Nebojte se, čeho se máte bát, což nejste voják?

Vyskočil vedle ní. Ucítil, kterak v tom okamžiku ztrácí svou chladnou vůli. Je zaklet v magickém poli tohoto zástupu, je nesen dopředu nejen tělesným tlakem, ale i divokou závratí nenávisti a vzdoru. Je kamenem v hradbě, která se hnula. A když vykřikne dav, i jeho ústa začnou křičet týmž rytmem, týmiž, nikým nenapověděnými slovy, touž kadencí, která dělá z vět jednolité dunění bouře. Rameno na rameni, bok po boku se někam hrnou, stěsnáni jako zdivo, a hlava toho obrovského beranidla tam vpředu do něčeho úporně bije. Nic nevíš, nic nevidíš, a přece všecka tykadla tvých smyslů jsou až tam vpředu, v neznámém předku, a každé hnutí houfů tebou prochází jako elektřina.

„Pryč s fašismem! Pryč s Hitlerem!“

„At’žije svobodné Československo!“

Úžasný zpětný náraz projede davem. Jako zraněný býk se otřese, nohy zaraženy do země, do všech údů pronikne záchvěv mrákoty, a zas se všechen naježí, sbíraje sílu k divokému útoku.

„Střílejí! Střílejí do nás!“

Pryč s vojáckými instinkty, jež velí zalehnout! Vzpřímen jako praporečník, proniká Sláva davem, rozráží váhavé, probíhá couvajícími, dere se k místu střelby. Všemi smysly vnímá strašné nebezpečenství tohoto okamžiku. Zná je tam zezdola, ví, co znamená první voják, jenž

obrátí k nepříteli záda. Teď je třeba vyrazit, teď je třeba strhnout, at padne kdo padne! Prorazí až k čelu vzbouřeného davu. Tři kroky před ním už je jenom prázdné dláždění. Čtyřicet kroků dál četa SS. Jdou proti lidem s pistolemi v rukou a projektily třískají do dláždění. S výkřikem hrůzy, chytajíce se za život, padají zraněné ženy. A muži s rukama zoufale prázdnýma se sklánějí nad dlažbu, holými prsty se pokoušejí rvát žulové kostky, ulámanými nehty horečně odhrabují zem v uzounkých škvírách.

„Smrt fašismu!“ křičí ještě pořád, sami přijímajíce smrt z fašistických rukou. A Sláva Mach, stoje v prvních řadách těch, kteří mají padnout, stoje bezbranný proti kulkám, vzlyká pocitem nesmírného štěstí. Ne za horami, ne přes půl Evropy, ale tu, v této čáře, kterou rýsují první mrtví, je jeho třetí fronta! Srdcem každého z nich, živými jako mrtvými, prochází její hraniční čára, tudy, ať živými či mrtvými, se fašisté už nikdy nedostanou vpřed.

Našimi srdci neprojdou!

VČELAŘ

Vonná plnost léta stoupala z květů medonosných křovisek, jež vroubila na třech stranách učitelovu zahradu. Nepřestajný proud včel vyletoval z česen pestrobarevného včelína, postaveného na výsluní před domkem, a rozprostíraje se ve vějíř, pílil do všech tří stran, ke květům plným pelu, a v neustálém koloběhu, s bříšky do žluta zaprášenými, opět se vracel do domovů, jež byly označeny idylickými hvězdami, srdci a javorovými listy.

Pan řídící Havlík, široký slamák na šedivé hlavě, stál mezi kvetoucími keři, v nejhustším proudění včelího národa, a oči dalekozraké stářím napínal k hrušovickým polím, zaplaveným sluncem. Bylo mu jasno, že ten ruch, jejž rozeznával mezi pšeničništi, nepatří k žňovému shonu. Koně pádící ke vsi s prázdným žebřiňákem, hrstkovačky v polou dopoledne ubíhající k chalupám, to věru nebyl pokojný rytmus vesnického života, jak mu navykl za čtyřicet let soužití se zdejšími lidmi. Nebyl nepřipraven na tento neklid. Ti tři, co tomu rozuměli, věděli už včera, že se tu krajem potulují podivná šedivá auta, zastavující na rozcestích k nepochopitelným prodlevám, při nichž se řidiči jen tak zbůhdarma hrabou v motorech, předstírajíce opravu.

„Bude nám asi horko… zaměřují nás…“ řekli panu řídícímu jeho tři hosté. Celou noc potom stěhovali všecka svá zavazadla do lesů na Třemošnici. Všecka, krom jediného žlutého kufříku.

„Musím tam dostat všechen materiál. Bůhví kdy na to bude čas. A v lese bych to nedokázal, akumulátory jsou definitivně v tahu.“

Tak ti dva zmizeli s včerejší nocí a zůstal jen telegrafista. Poslech byl zatraceně špatný. Opakuj, opakuj, nerozumím, vyklepávali z druhé strany. Rudý námahou, s prsty už dřevěnými, seděl ve včelíně u svého

klíče. Uprostřed smyčky, jež se stahovala. Nešlo to jinak.

Vrásky na vysokém oznojeném čele pana řídícího se prudce vraštily. Kolem habrových remízků, v ječmenech ještě nepokosených, přes tmavou zeleň jetelišť se táhl honecký řetěz, voják vedle vojáka, dosud nezřetelní, ale už hroziví. Křik děvčat, jež dobíhala z polí do vesnice, se srážel v slova stále srozumitelnější:

„Němci... Ježíši Kriste...! Němci táhnou na ves!“

Byl nejvyšší čas. Deseti rychlými kroky doběhl pan řídící ke včelínu, otevřel dveře a řekl polohlasem:

‚Je zle. Utíkejte přes humna k Horce!“

Telegrafista vyběhl z nevelké prostory za úly.

„Uklidťe to rychle, já už proklouznu!“ usmál se bez nepokoje, vběhl do pámelníkových keřů, nedbaje včel, a lehkým mladickým hmatem se přehoupl přes plaňky zahrady. Pan řídící Havlík vešel do včelína. Na malém stolku stál nenápadný žlutý kufřík s vysílačkou. Ke stolní desce byl šroubem přitažen klíč. Sebral ty věci, složil zařízení, zaklapl víko. A potom, při vší tísni nemoha zadržet úsměv uspokojení nad dobrým úkrytem, odklopil zadní stěnu jednoho z úlů, zasunul kufřík do skrýše a rozhlédl se kolem, bedliv, aby přece jen nezapomněl nic průkazného.

Rovnou za humny třeskly tři výstřely. Pan řídící Havlík, vší silou bráně svou rovnováhu, dokončil práci. Upevnil zadek úlu, ze stahovací žárovkové objímky vyšrouboval nástavec, stočil přívodní drát antény a zastrčil jej na tajné místo za trámek, neporušiv při tom pavučinu, jež zasklívala tento kout. Už dřív promyslil každý pohyb, jejž bude muset udělat, kdyby... Dík tomuto dřívějšímu rozmyslu provedl všecko s přesností, jež nezanechávala stop.

Cítil však při tom, že je na konci svých sil. Domníval se dříve v nočních přemýšlivých bděních, kdy bez úzkosti předvídal, co všechno může přijít, že bude kliden tak, jak se sluší tváří k nepříteli. Když ti tři spali na půdě, bez hlídky, důvěřujíce klidu vesnice tak odlehlé všem

cestám, bděl tento stařec za ně, sedě ve své vdovecké osamělosti u knihovničky, obracel listy Palackého Dějin, a s moudrou pokojností muže, který už prožil vše, účtoval se životem. Věděl, čeho se odvažuje, když těm třem poskytl pohostinství. Přijde-li nepřítel do vesnice jen tak náhodou, na slepou zkoušku, nenajde nic. Přijde-li překvapivě a najisto, bude třeba krýt ústup hostí. Do konce. A tu šel ke své brokovnici, navzdory rozkazům neodevzdané, vytáhl ji z úkrytu a při zatemněných oknech zkoušíval, dohlédne-li starýma očima na mušku.

Ale teď... jak je to všechno přejinačeno po třech nenadálých výstřelech, jež mohly býti cíleny jen jedním strašným směrem! Zavíraje za sebou dveře včelína, uviděl své rozechvělé ruce. Všecka váha stařeckých let mu naráz osedlala bedra, když se vracel ke svým pámelníkům v ta místa, kudy přeskočil prchající. A když rozhrnoval větve, namlouval sám sobě, že onen trojí výstřel byl jenom nesmyslný poplach, to že jen uvnitř, v jeho srdci zoufale znepokojeném, vybuchla salva hrůzy, tak zřetelně nalehlá v sluch.

Na půli cesty mezi Havlíkovou zahradou a smrkovým mlázím, na trávníku důvěrně známém panu řídícímu, v místech, kde jaro rozvíralo návěje žlutých mochen, ležel obličejem v travnatých stéblech ten, který hledal únik. Neboť z této strany byli lovci lebek dávno připraveni v střeleckých úkrytech, aby střežili jedinou ústupovou cestu.

Starý muž zavřel oči. Za celý život zvykl na venkovskou smrt, úlevnou přítelkyni dožilých, která přichází nezraňujíc. Dnes poprvé již uzřel běsnivou a chlemstající krev. A hrůza z toho poznání, na něž byl životem nepřipraven, jej ochromila tak, že ztratil vládu nad tělem. Zchromlými prsty zatřít do větviček keře, jen slabě se bránil před pádem.

Tak ho tu našli rozběsnění střelci, kteří od humen první doběhli k domku. Lomcovali jím, ba museli ho odtrhnout od větví, jež svíral v bezvědomí. Zdivočelí krvavým úspěchem, jeden za druhým řvali do uší

svého komandanta, že zastřelený vyběhl najisto odtud, z toho zatraceného svinského baráku, který je třeba honem podpálit.

Chlap vedle chlapa, pušky ve střehu, vraždychtiví ve své zbabělosti, oblehli domek úzkým kruhem. Stařec, bit pažbami, klečel na trávníku své zahrady mlčenlivě a trpně, zatímco četa SS probíhala domkem rozbíjejíc a loupíc. Bylo jim jasno, že tu nezbývá nikdo, kdo by se mohl postavit na odpor se zbraní v ruce, a to jen rozněcovalo jejich stádnou krutost. Pak objevili anténu ve větvích hrušně nad včelínem. Nebyla špatně ukryta, vinula se mezi temně zeleným voskovým listím po větvičkách zezdola nezřejmých. Leč její spojení se střechou včelína nebylo možno utajit. Řítili se k včelímu staveníčku, předháněli se v ctižádosti, kdo ji najde první. Ale když odtrhli dveře, zůstali stát v rozpacích. Deset úlů na stolicích, zlámané plástve v truhlíku, na malém stolku pár kousků včelařského nářadí. Nic, co by vedlo k výsledku.

Komandant se rozběhl ke starci před včelínem. Chytil ho pod krkem, zvedl na ochablé nohy a hrdelní němčinou se rozhulákal, at poví hned, kde je vysílačka. Jen at' nic nezapírá, jim je to jasné, že je zrovna v tomhle brlohu, a nechce-li s tou boudou v pěti minutách hořet jasným plamenem, at' mluví pravdu. Pan řídící Havlík konečně otevřel své vybledlé, jasně modré oči. Hledě přes Němcovo rameno, vnímal obraz své vesnice, javory nad střechami, letopočty a kříže v eternitových krytinách, hrušně na záhumních, jež před lety roubovával sousedům, uče je trpělivě sadařství, včely, jak podrážděně kmitají mezi česny a pámelníky. A návrat k drahým věcem života mu navracel i klid, tvrdý, neoblomný, jak si jej vysníval v nočních bděních nad Palackým. Každý z pokojných činů jeho života, roub na hrušni, roj na česně, štěpařství, včelařství, zahradnictví, v podivuhodné spojitosti ústil k jeho činu poslednímu: zrozen ke chvále života pokojného, což mohl nebojovat proti Němci, jenž pokoj ukracuje?

„Nekřičte na mne," řekl mírným hlasem, „stejně vám nic nepovím."

„Dolmetscher! Dolmetscher!“ povelel komandant, doufaje z té jedné nesrozumitelné věty, že starý už je naměkko a bude mluvit. Ale když tlumočník spustil na starce sudeťácky tvrdou češtinou, zavrtěl pan řídící rozhodně hlavou. Komandant propadl vzteku. Rozehnal se ke včelínu, prudce odstrčil starce, jenž zoufale obranným gestem chtěl překazit ničivé dílo, vytrhl nejbližšímu vojáku pušku, a bez sebe vztekem, začal bušit do prvního úlu.

„Los! Los!“ z příkladu komandantova propadli chlapi zuřivosti. Nezdržujíce se prohlížením a otvíráním, začali tříštit a kácet úl za úlem. Klesaly dolů jak padlí lidé a z roztržených vnitřků hustým pramenem začal téci temně zlatý med, zalévaje trávník, i hmyz i zborcené dřevo. Včelstva, rozzuřená údery, hrnula se ven česny i průduchy v roztříštěných stěnách. Prudkým letem, omámeny zběsilou útočností, rozptylovaly se včely po zahradě, po stovkách, po tisících, po desítkách tisíc, a napadaly všecko, s čím se střetly. Vojáci kolem plotu, znervóznělí bzukotem, jenž prudce stoupal, začali se ohánět, zvyšujíce tím zuřivost hmyzu, a pak se dali na útěk mezi chalupami. Kruh obležení se zbortil na všech stranách a komandant, sám postižen žihadly, řval nepříčetným hlasem povely, jichž nikdo neposlouchal.

S pistolí v ruce, proklínaje a hroze střelbou po zbabělcích, konečně sehnal svou čeládku poněkud dohromady. Z opatrné vzdálenosti začali znova obkličovat zahradu, nad kterou pořád stál výhružný mrak včelstev, klesaje a stoupaje, přelévaje se z místa na místo, zuně jak krupobitné mračno a na všechny strany vystřeluje náhlé bojůvky útočníků.

Na zahradě před zničenými úly klečel pan řídící Havlík. Třaslavými prsty přebíral žalostné trosky pláství. Ve vlasech, ve vousech, na prsou i na ramenou pokryt svými dělničkami, zoufale pobíhajícími z místa na místo, plakal starýma očima jako dítě. Roj hmyzu, houstnoucí vteřinu po vteřině, shromažďoval se kolem něho, jakoby přitahován

magnetismem hospodáře, pokojněl jeho blízkostí, a nové tisícovky usedaly všude, kde bylo na jeho těle místo.

Rukama zalepenýma už medem, nemotornýma žalostí a úděsem, přece jen našel starý pán v troskách královnu. Držel ji opatrně na špičce ukazováku, ochromlou, téměř neschopnou pohybu, a koktal zdrceně:

„To ... jsou ... oni... I včelám ... berou život!“ Komandant s tlumočníkem, ukryti za boční stěnou domku, křičeli na starce, že je zatčen, ať nechá těch hloupostí a okamžité vyjde ze zahrady, jinak že začnou střílet. Pan Havlík je vůbec nevnímal. Po třetí výzvě chytil komandant jednu z pušek, tu, jíž byl rozbit jeden z úlů, opřel si pažbu, lepkavou ještě medem, o rameno, a vypálil.

Klečící stařec ani nehlesl. Jen se malinko sesul, dolehl na trávník mezi rozbité plástve, a pravičku, na jejímž ukazováku dosud seděla včelí královna, pohybem neuvěřitelně pomalým vysunul před sebe.

VYŠŠÍ PRINCIP

V neohrabaných, špatně žehlených šatech venkovského střihu, obličej zdolíčkovatělý obrovskými jizvami po černých neštovicích, s aktovkou věčně zatěžklou klasiky, z nichž citovával dlouhé odstavce opojen krásou textu a zapomínaje na svůj krákoravý hlas, byl pro své septimány figurkou krajně komickou. A třebaže pro svůj zevnějšek sváděl k přezdívkám tak mnohým a trefným, i na této škole jej pokřtili tak jako na všech předešlých, jimiž za dvacet let své učitelské činnosti prošel.

„Vyšší princip“ říkali mu hned třetího dne, jakmile prožili pár čtvrthodinek jeho nadšených výkladů v hodinách latiny a řečtiny, a tento přídomek za krátký čas docela překryl jeho občanské jméno.

„Vyšší princip... ehm... mravnosti, jejž si musíte osvojit, studenti, vám prostě nedovolí počínání tak směšně podlé, jako jest opisování od sousedů,“ pravil toho dne nad modrofialovými sešity latinských kompozic. Tak soustředěně promýšlel v posledních dnech jednotlivé věty úkolu, jímž chtěl v této septimě uzavřít celoroční práci, že ostatní svět, třeba pln strašných událostí, míjel bez povšimnutí jeho sluch i jeho ducha. Leč právě když zvedal kostnatý, inkoustem věčně potřísněný ukazovák, se starodávnou důstojností ohlašuje, že bude diktovati první větu, enuntiationem primam, ozvalo se nervózní zaklepání a úzkou škvírou dveří chvatně přivíraných vešel ředitel ústavu. Dusil se nějakým strašným přetlakem, zhroutil se zády na dveře, jako když přemáhá mrtvičnatý záchvat, a mdlým mávnutím ruky naznačil žákům, aby zůstali sedět.

„Ó Spartáné, já spěchám od Thermopyl!“ zašeptal septimán Ryšánek svému sousedu Moučkovi, snaže se vtipem potlačit vnitřní vzrušení,

které ho v tu chvíli rozrazilo. Ale Moučka, bledý, znervózněný náhlou předtuchou, docela přeslechl kamarádovu průpovídku.

Bezúčelně namočil pero a stejně nesmyslně je položil nad horní okraj sešitu. Násadka se začala kutálet po čisté stránce, třísníc ji při každé obrátce mokvavou černou stopou.

„Havelka... Moučka... Ryšánek – pojďte se mnou," ozval se ředitelův hlas, vysílený vzrušením. Kolega Vyšší princip, jehož zdvižený prst, připravený k diktandu, ustrnul při tomto překvapení v nepřirozené poloze, se důrazně ohradil:

„Pane řediteli, chystáme se právě k latinské kompozici... a tu z vyššího principu... nepřítomnost právě těchto žáků..."

Tři septimáni zmateně vstali, chrastíce učením. Rozhlíželi se po kamarádech, jako by hledali znamení svého příštího osudu, a všem stejně tanula na mysli ostrá vzpomínka na včerejší pošetilou debatu na plovárně.

Ryšánek, neúnavný hovorka třídy, utrousil tichou poznámku:

„Tak zas jedna kóna v suchu!"

Řediteli bylo nesnesitelné prodlévat dál ve třídě. Rychle vyšel na chodbu. Ale kolega Vyšší princip, rozrušen představou, že právě tři z velmi dobrých žáků, na jejichž latinské formulace byl s dětskou žíznivostí zvědav, budou nepřítomni, rozběhl se za ním, zjitřeně gestikuluje.

V této vteřině pohlédli septimáni Havelka, Moučka a Ryšánek, přistupující už ke dveřím, svému osudu naplno do tváře. Průhledem dveří bylo vidět, jak proti velkému světlému oknu chodby stojí tři muži v kožených šedozelených kabátech. Moučka se ohlédl do třídy, celou ji objal úpěnlivýma očima, jako by nepřipraven prosil o nápověď na strašnou otázku. Na čele mu vyrazily zřetelné krupičky potu. Franta Havelka, jenž sedával v první lavici, se ještě jednou rozběhl k svému místu, vyděšeným, zrovna nepříčetným pohybem zašoupl víčko

kalamáře, a zas se vrátil k Ryšánkovi, který už sahal na kliku. Bez ohlédnutí. Bez rozloučení.

Když za nimi zaklaply dveře, všem zbývajícím septimánům přejel po zádech mrazivý dráp hrůzy. Nebot' byl červen 1942.

Kolega Vyšší princip se vrátil do třídy za pět minut. Nohy se pod ním chvěly, že sotva došel ke katedře. Zhroutil se na židli, sevřel své obrovské vypouklé čelo kostnatými prsty, a dočista přejinačeným, dětsky naříkavým hlasem tiše bědoval:

„Neslýchané... Neslýchané!"

Pak se přece jenom vzmužil, a pohlédnuv do očí své třídy, zkamenělé zlou předtuchou, chraplavě koktal:

„Vaši... vaši... spolužáci... byli zatčeni... Jaké absurdní... nedorozumění... moji... moji žáci..."

O sedmé večer pouliční rozhlas, jenž rozkřikoval jména těch, kdo byli toho dne zastřeleni pro schvalování atentátu, vyslovil hroznou jistotu: František Havelka. Karel Moučka. Vlastimil Ryšánek.

Mlčky, neschopni pronést jediné slovo, sešli se profesoři už po sedmé ranní ve sborovně. Červnové slunce padalo na desku konferenčního stolu. Rozptýlený prach zlátl v jeho proudech. Dvacet lidí, docela vykořeněných hrůzou, se v něm potácelo jak v nejstrašnější tmě. Příchod každého dalšího násobil jejich bezmocnost. Češtinář Kaltner, černovlasý chlapík chmurného vzezření, jenž psával vlastenecké rýmovačky k osmadvacátým říjnům, přecházel mezi okny, přerušuje svým tělem ten sluneční proud. Najednou popadl židli, zády obrácen k oknům, rukama sevřel její lenoch, hledaje oporu pro myšlenku, která po tom přecházení uzrála pod nízkým čelem, a napůl podoben přeludu, nezřetelný pro zátopu ranního slunce, která ho oblévala a do níž nebylo možno pro oslnění pohledět, začal hystericky křičet: „To máte z té vaší rebelantštiny! Postřílejí nás všecky! Tak jako v Táboře!"

Ředitel ústavu slabě zaúpěl, přemáhaje srdeční záchvat. Ostatní byli

tiši. I dech se v nich zastavil, jako by už bylo po ortelu. Jenom profesor dějepisu, kulatohubý tichošlápek, nabral odvahu k řeči. Vytáhl z aktovky čtvermo přeložený arch papíru, rozložil jej na stolní desku, a hlasem, jehož navyklou sladkost nemohl setřít ani strach, prohlásil:

„Páni kolegové, považuji za nezbytné, abychom neprodleně poslali projev upřímné loajality panu státnímu tajemníku a panu ministru Moravcovi. Dovolil jsem si jej nastylizovat…“

Do strašného ticha četl dvacet řádek plných podlosti a devótnosti. Pak rozšrouboval plnicí pero, posunul papír před nejstaršího člena sboru a úslužným gestem ho vybídl k podpisu. Profesor náboženství, sedmdesátiletý stařec, jenž bůhvíkolik roků přesluhoval, vzal papír do roztřesených prstů a důkladně přeslabikoval text, odděluje slabiku od slabiky. Když byl hotov, upustil papír pod stůl.

„Jsem starý muž. Na sklonku života už nebudu lhát…“

I bylo rozhodnuto, že náhradou za tento akt je třeba pronést k žákům postižené septimy projev, jenž odsoudí zvrhlost činu jejich kamarádů a jenž bude patřičně zaprotokolován v třídní knize.

„Ale kdo to má, prokristapána, udělat?“

Češtinář i dějepisec řekli jedněmi ústy:

„Samozřejmě profesor třídní!“

Oddechli si všichni, které to břímě minulo. Vyšší princip mlčky, soustředěně pozoroval klouby svých sepjatých rukou. Třídním septimy byl on.

Jako kdyby bylo prázdno za těmi dveřmi s číslicí VII. Kde je to nepřestajné hučení včelího roje, jemuž byly ještě včera česnem? Kolega Vyšší princip otvírá dveře své třídy. Ale ti, kteří mu ze školních lavic vstávají vstříc, jsou docela jiní než včera. Jen po obrysech je matně rozlišuje, jen po navyklém zasedacím pořádku, který nosí v hlavě. Nebot’té noci každý z nich přešel přes řeku Acheron, doprovázeje ty tři, jejichž místa jsou prázdná.

Posadili se jako stroje, když on dosedl za katedru. Ne třída. Už ne společenství. Každý z nich sám, oddělen vlastní skořápkou strachu. Či nenávisti?

„Žáci," řekl jim, ale hlas se mu zadrhl už na prvním slově. Nemohl ani vydechnout. Vstal, aby si uvolnil hrudník. V ubohém zmačkaném sáčku starého mládence, s kalhotami vyboulenými na kolenou, ošklivec zdobaný neštovicemi se postavil na samý okraj stupínku.

„Žáci," vykoktal podruhé, škrtě se v límečku, „profesorský sbor mne pověřil... abych... ehm ... včerejší... smutnou událost... uvedl... na pravou míru... Z hlediska... vyššího principu mravního..."

V tu chvíli se k němu zvedlo dvacet párů očí. Jako by ta stará, častým užíváním znevážená fráze najednou nabyla nové, strašné chuti a tvaru. Jako by byla nepřátelstvím, které pokládá mezi ně a sebe. Anebo... S největším úsilím popadl dech. A potom naráz, s chvatem tonoucího, jenž se bojí, že bude zahlcen a nedořekne, vykřikl na své žáky:

„Z hlediska vyššího principu mravního... vám mohu říci jenom jedno: vražda na tyranu není zločinem!"

Tou jedinou větou se zbavil všeho napětí a zmatku. V hlavě se mu rozjasnilo, s nesmírnou přesností a podrobností rozeznával každého z těch dvaceti, které vedl už od kvinty a jejichž oči teď visely na jeho ústech: dobráky, zarputilce, úskočníky, chlapce čestné a mírné vedle divochů a ulejváků, tvrdohlavce, šplhouny i pomalé těžkopádné dříče a nemotory. Dost možná, že právě mezi nimi je ten, kdo udal Ryšánka, možná, že nějaké drobné příkoří, nedorozumění nebo nepostřehnutelná nenávist přinese nové úděsné ovoce. Leč přes to všecko: kterému z nich je možno lhát do očí? Popadla ho žíznivá potřeba zrovna před těmito chlapci říci větu, kterou už od večera v sobě přemáhal, kterou div nevyslovil ráno ve sborovně, s kterou se musel svěřit stůj co stůj. Pomalým, tichým, uvnitř klidným hlasem řekl své třídě, vydávaje se jí

docela do rukou:

„Také já… schvaluji atentát na Heydricha!“

Cítil, že bylo vyřčeno všecko. Obrátil se proto ke katedře, usedl a začal zapisovat do třídní knihy. Ale sotva se dotkl perem stránky, ozval se z lavic povědomý hluk. Vyšší princip zvedl pomalu oči ke své třídě. Dvacet septimánů stálo před ním v pozoru, se zdviženými hlavami, s očima planoucíma.

HLÍDAČ DYNAMITU

Sešli se na konci šichty, když bylo jisto, že dozorci vyfárali, v nejzazší sloji dvacátého pátého obzoru. Suchý kolohnát Martínek, Jarda Jehně s široko rozšklebenou hubou, z níž mu vytloukl zuby předčasný pšouk dynamitové patrony, Karas z Lažce, Petr Havránek z Doubí, Liška, Karnet a František Milec.

„Kamarádi," řekl jim Karnet, který je svolal, „vyklopím vám rovnou, co si myslím. U nás vraždějí ty bestie po stovkách, a v Rusku po celejch miliónech. A my sme tu byli dotedka ... jak králíci v děrách. Pořád se říká, že sme bezbranný. Ale my máme v rukou zbraň, a bylo by hanba, dybysme jí nepoužili."

Nebylo třeba říkat víc. Den co den chodívali ze šichty kolem trati. Počítali za večerů i při rozednívání množství vojenských transportů, ujíždějících na východ.

„Je nás šest, to sou dvě dobrý party po třech. A svej práci všichni rozumíme. Tuhle Milce do toho nepotáhnem, ten vobstará to druhý. Dyž pudem na tu svou šichtu, dáme ti vizo, a pudeš se ten den válet do hospody, abys byl čistej. Kolik nám toho můžeš dát, Frantíku?"

František Milec, hlídač důlního dynamitového skladiště, si otřel čelo, lesklé studeným potem. Tak najednou mu vyrazil. Až v páteři, v žaludku, ve všech útrobách cítil ten prudký útok tělesného strachu, a sliny, v tom okamžiku husté a lepkavé, mu přilepily jazyk k patru.

„Tejdně... tak deset kilo... Pepíku..." vykoktal tiše.

Když se vracel z této šichty domů, točila se mu hlava hrůzou z toho, co přijde. Nebyl z rodu hrdinů. Šedesátiletý, malinký, slabý, ušlápnutý, od dětství vtloukán do pokory k pánům.

„Ne, kamarádi, nenutťe mě," byl by je prosil se sepjatýma rukama,

kdyby ho byli přemlouvali, kdyby nutili. Ale oni jenom řekli:

„Frantíku, kolik nám toho můžeš dát?“

A pro tu prostou, důvěřivou, samozřejmou otázku nemohl říci ne. Musil jít s nimi i na tuto šichtu, v níž všichni nesli za pasem svou vlastní smrt. Vojenské vlaky noc co noc prořezávaly svým těžkým supěním ticho havířských vesnic. František Milec, leže s otevřenýma očima, naslouchal jejich dunivému rytmu, a spínaje mimoděk ruce, modlil se mlčky a úpěnlivě, aby to všecko byl jenom sen, aby to byla noční můra, z níž je člověku popřána neskonalá milost procitnutí. Neboť každého dne vynášel ze šachty dvě tři kila dynamitu, který za tmy odevzdával Karnetovi.

Za deset dní vylétl kolem půlnoci transportní vlak SS. Nálož byla připravena v zátočině u Černých blat, na vysokém náspu mezi slatinnými bahnisky. Lokomotiva s sebou strhla osm vagónů a střemhlavý pád po příkrém náspu je rozmačkal jako dětské krabičky.

O tři dny později byla přerušena trať patnáct kilometrů dále na sever. Vojenský nákladní vlak vyjel z kolejí a roztříštil se pod náspem. Gestapo obrátilo naruby celý kraj. Přišli i na šachtu Annu Marii, spočetli Františku Milcovi každou patronu. Skladiště bylo v dokonalém pořádku.

„Unsinn,“ ušklíbl se závodní Blaschke, když gestapáci vyslovili podezření nad Františkem Milcem. Neškodné, bojácné hovádko. „Absolut unpolitisch!“

A za týden letěl zas vlak s protileteckým dělovým parkem. Kraj se třásl pod gestapáckým terorem. Ženy hleděly utrápenýma očima do tváří svých mužů, hledajíce znamínko přiznání. Ale tváře mužů zůstávaly pochmurně tvrdé. Náhlá noční zavytí psů budila hrůzu ve všech staveních. Pro koho… pro koho přijdou teď?

Čtvrtý vlak, s municí, vylétl na Carvánkách, u borového mlázíčka, slabou hodinku od Milcovy vesnice. Strašidelné ohňostroje vzníceného

střeliva třaskaly až do samého rána, rýsujíce na nebi krvavé šmouhy.

František Milec odešel na šichtu jako obvykle, přijav od své ženy Bětušky bandasku s kávou a políbení na rozloučenou. Sotva se udržel na nohou. Tentokrát mu kamarádi ani neřekli, že půjdou na novou noční šichtu. Zrovna včera přinesl tři kila roubíků. Hledal vpodvečer Karneta, ale ten prý odjel k švagrovi do Ouholic pro trochu hrachu. A tak, nevídáno pro jednu noc, uložil dynamit na dno jarmary, pod staré krámy a pracovní harampádí.

Třikrát se cestou na jámu rozhodoval, že se přece jen vrátí, že radši nahází všecko do hnojůvky, že to vynese do rybníčka. Ale pokaždé ztratil sílu, jakmile se obrátil tváří k domovu. Jak může teď, za bílého dne, před Bětuščinýma starostlivýma očima, před celou vesnicí, vzepjatou strachem, provést takovou věc? I shledával v sobě aspoň drobínky naděje, že i tentokrát to všecko dopadne dobře, modlil se zmatené kousky otčenášů, prose o boží pomoc, v pošetilostech hledal šťastná znamení. Na Annu Marii přece jen došel. Karnet s ním sjížděl ve stejné kleci.

„Klid, Frantíku. Teď si dáme ňákej časek pohov!“

„Mám toho... tři kila...“ nemohl Milec ani v šepotu přemoci rozčilení. Ale Karnet ho vzal za ruku, dlouhým, posilujícím stiskem ji podržel ve své, jako by chtěl i do Milce přelít svůj klid:

„Do večera to počká. Večer to uklidíme.“

O půl deváté přijelo na Annu Marii gestapácké auto s pěti muži. Komisař Glaser, div ne vzteklou pěnu u huby, vběhl do kanceláře závodního.

„Sie Idiot!“ zařval na inženýra Blaschkeho, „znáte tenhle papír?“ V ruce, zpocené rozčilením, držel kus pomuchlaného dynamitového obalu se zřetelným evidenčním číslem. Kus, který vypadl z kapsy Karasovi, když potmě pěchoval pod kolejnici nálož. Blaschke zezelenal vzteklou hrůzou.

„Kde je ten chlap ze skladiště?“

Nebylo pochyb, že třaskavina pocházela z Anny Marie. Těžní klec se čtyřmi gestapáky sjížděla k Milcovu obzoru. Blaschkemu se tak třásly ruce, že upustil kahanec. Na nárazišti natrefili dozorce Balcara.

„Přiveďte sofort Milce!“ rozječel se Blaschke.

Balcar se rozběhl do ohybu štoly. Sotva popadaje dech, přiběhl ke skladišti. František Milec seděl na bedničce, ruce sepjaty v klíně, pln podivné malátnosti. Balcar jím silně zalomcoval, aby ho přivedl k životu.

„Frantíku, prokristapána, přišli pro tebe! Utíkej dušnickou, je-li ti život milej!“

A Balcar, sám v zajetí hrůzy, vracel se pomalu k nárazišti, s nasazením vlastního života vykonav kamarádskou povinnost.

Sud’ bůh, jaká síla zvedla Františka Milce k útěku. Klopýtavě vběhl do překopu, ponořil se do tmy opuštěné štoly, kterou se kdysi vyvážel jalový forot, utíkal strašnou důlní tmou s tupým úsilím člověka, jenž nenávratně vběhl do smrtelné slepé uličky. Utíkal neuvěřitelným způsobem půldruhého kilometru, než zas uviděl denní světlo, zatímco Balcar nalhával gestapákům, že po Milcovi není v jámě ani potuchy.

Teprve na polní cestě k domovu sebral František Milec roztříštěné myšlenky. Nejsou-li už v chalupě, přijedou jistě za půl hodiny. To bylo jasné. Musel vydat všecky své síly, aby je při této poslední příležitosti předběhl, aby aspoň Bětušku zachránil, aby zničil to hrozné svědectví na dně jarmary.

Proběhl vesnicí, rozháněje svým úprkem pokojná husí hejna a jako posel neštěstí uváděje do strachu každého, kdo zahlédl jeho divoký chvat. Bětuška rozdělávala oheň v kamnech.

„Je zle...,“ stačil jí říci z posledního dechu, než se docela vyčerpán zvrhl na postel. Pozorně přidržela zápalku k chrastí, nedávajíc se vyrušit z navyklého řádu svých prací, kus za kusem přikládala do

kamen bílé smrkové dříví, a neobracejíc se k muži, pravila k rozrůstajícímu se ohni:

„Přišli vám na to, vid? Dynamit…“

Tiše přikývl. A jeho pokorná žena, jíž po třicet let kromě tohoto posledního tajemství ničeho nesmlčoval, mu řekla:

„Já jsem to stejně věděla, Františku.“

Bál se jí podívat do očí. Čekal, že bude bědovat, že ji to podetne, že ještě zvětší propast zoufalství, do kterého se sám řítil. Ale její klidný hlas mu najednou zaznával jako sama naděje, že budou přece jenom vykoupeni.

„Máš něco doma?“ zeptala se, zavírajíc dvířka u plotny.

„Tři kila… dole v jarmaře…“

Pozoroval ji, ochromen na celém těle, jak bere zpod lavice velký prádelní hrnec, slyšel kovové chrastění harampádí, jež odsunovala stranou, vnímal pravidelné pohyby jejích rukou, jimiž nakládala dynamit na dno prádelňáku. Pak vzala starou sukni, napěchovala ji do hořejší půlky hrnce, přikryla poklicí, a zvednuvši hrnec oběma rukama, opřela si jej o život:

„Svleč se a lehni si, jako dyž stůněš. Pudu to vysypat do rybníčka, nikdo si mne nevšimne.“

František Milec se mechanicky sklonil k botě a roztřesenými prsty hledal konce tkaniček. Viděl při tom bosé Bětuščiny nohy, jak pleskají po prknech podlahy, míříce ke dveřím. Jeden krok, druhý, třetí. Pak prudké, nenadálé zastavení plné zmatku, jako když slepec vrazí do zdi.

Ve dveřích stáli čtyři gestapáci s napřaženými pistolemi. Vřítili se do světnice, a odstrčivše Bětušku stranou, hnali se rovnou k Milcovi. Glaser jej na přivítanou uhodil kovovou hlavní do čelisti.

„Vstaň, lumpe! Ted’ už nám neutečeš!“

František Milec, ohromen do němoty, sáhl si na zkrvavenou tvář a ztěžka zkoušel povstat. A tu ho srazili novou divokou ranou pod

spánek:

„Přiznej se, prase! Tys kradl dynamit!“

Podruhé vstal. Jako když už odchází do jiného světa, s očima v sloup, rozlomeným hlasem se přiznal:

„Krad sem.“

„Františku!“

Leč tento výkřik Milcové nebyl hlas zoufalství. Ani lítostně zalykavé ženské výčitky. Byla v něm divoká, napřimující přísnost, která vrátila Františka Milce znovu k životu. Opět uviděl Bětušku, uvědomil si ji, jak stojí dosud u kamen s prádelním hrncem v náručí, na tváři mlčenlivé slzy nenávisti. A najednou mu rostla před očima jako zjevení, jako strašné vidění anděla spravedlnosti.

Ne před těmito cizími zabijáky, ale před ní, před Bětuškou, mlčenlivou a pokornou družkou svého života, nese on, havíř František Milec, všecku odpovědnost.

„Mlč, mrcho, na tebe taky dojde!“ zařval na Bětušku Glaser.

„Na všecky dojde,“ řekla mu klidně, „na každýho z nás už ukazuje spravedlivej prst boží!“

Jeden z gestapáků k ní skočil a uhodil ji pěstí mezi oči. Zavrávorala, ale nepustila hrnec z rukou. Sotva se vzpamatovala, sotva popadla bolestí dech, vykřikla:

„Dobře si udělal, Františku! Dobře si udělal!“

Františka Milce objal najednou podivný, jasný klid. Už nevnímal tělesnou bolest ani tělesný strach. Očima, přes jejichž víčka mu crčela krev, se díval na svou ženu. Ne na to, jak pro ni chystají nové rány. Na klidný, navyklý, a přece tak významný pohyb zkušené hospodyně, jímž náhle postavila prádelní hrnec doprostřed horké plotny.

Hle, už je rozsouzeno.

Ne oni, tihle trapiči těla i duší, ale jeho vlastní žena soudila, a její rozsudek se vteřinami blíží k spravedlivému naplnění. Popadla ho

dychtivost člověka poprvé v životě svobodného a sebejistého, říci jim do očí pravdu, vysmát se jejich slepé zuřivosti. Když jej sráželi na zem, křičel jim do obličeje:

„Krad sem! Krad! Padesát kilo sem svejma rukama ukrad! A budou lítat, znova budou lítat vlaky do vzduchu, všecko vyletí! Všecko vyletí!“

Rozdivočeni takovým nepochopitelným vzdorem, zahnali gestapáci oba staré lidi do kouta světnice. Kopali do nich, bili je do obličejů i přes temena gumovými obušky, srazili je na zem a pak po nich dupali vysokými botami. Ale nemohli zabránit, aby se ti dva mučení nechytli za ruce, aby se strašnou silou navzájem nezakloubili stařeckými prsty, aby neodcházeli ze světa věrně spojeni. A když už byli gestapáci unaveni vlastní zběsilostí, když na minutku přerušili bití, zvedla se nad bezvědomým Milcem hlava jeho ženy, a její rozbitá ústa řekla svou poslední větu: „To nám Pámbu nemůže mít za zlý, dyž takový bestie… pobijeme!“

Bylo to vteřinu před tím, než je všecky pohltilo strašné světlo výbuchu, jenž naplnil její rozsudek.

VESNICKÁ HISTORIE

Celé Borkovice věděly najisto, že to udělal Joudal. Tenkrát v té psí zimě, plné sněhu a třeskutých mrazů, přišlo četníkům i starostovi hlášení, že se v kraji skrývá uprchlý ruský zajatec. Štábní strážmistr Kudrna svolal podle rozkazu mužské do hospody k Hojdarovi a tam jim přečetl hlášení, popis a výstrahu.

„Abyste věděli, jak a co."

Nemusel nikomu z nich povídat, že se ukrývání a přechovávání trestá smrtí. Tři dni nato četník Souček, jak šel obhlídkou, uviděl v širém zasněženém poli chalupníka Joudala, bořícího se závějemi k záhumení Bernátovy usedlosti. Pár vteřin si lámal hlavu, proč ten špína chlap jde zrovna takovou obtížnou a nezvyklou cestou, a ze zvědavosti se pustil trochu Joudalovou stopou. Za chvilku postřehl, že jsou to vlastně stopy dvě, jedna pevná, jasného obrysu, jak tu do sněhu zapadaly Joudalovy kožené holínky, druhá větší, nezřetelná, nejspíš od nohou omotaných v hadrech.

A v této druhé, rozmazané a vrávoravé, našel kousínky zrůžovělého sněhu, zmrazky, poznamenané zřetelně červenou. Divná předtucha vjela Součkovi do hlavy. Vytáhl triedr a podíval se k vesnici. Joudal už stál u plotu Bernátova stavení. Držel se za plaňky, nahlížel chvilku do Bernátovic zahrady a pak se pustil podle humen do vsi.

Součkovi z toho začalo být horko. V tu ránu se chtěl rozběhnout rovnou k Bernátovům. Ale pak si řekl, že je to všecko nesmysl, že ta druhá záhadná stopa patrně patří Bernátovic čeledínu Lojzovi, který si to na cestě z lesa mantinou namířil přímo ke stavení. I pokračoval v obhlídce. Když se odpoledne vracel do stanice, zrovna u kraje obecního lesa narazil na tu podivnou dvojici stop znova. Vydal se za nimi

nazpátek do smrčin, doufaje v poplašené duši, že najde jejich východisko někde v mýtině, kde Borkovští stahovali na hromady chvojový výřez. Ale po deseti minutách chůze mu srdce skočilo rovnou do hrdla. Stopa vycházela z bažantnicové houštiny, a když se protáhl pod spodními větvemi dovnitř, po několika metrech našel hromadu všelijak propleteného chvojí, chatrný, promrzlý brloh uprchlíkův.

Hurtem se pustil do vesnice, klopýtal v závějích, dech se mu sípavě vařil až nahoře v chřtánu. Ale přece jen přinutil své těžké chlapácké tělo k novému bláznivému běhu. Kam dřív? K Bernátovům? Anebo na stanici? Propotil košili i blůzu, než se dostal k prvním chalupám. Snad bude nejlíp, když se napřed poradí se štábním Kudrnou, usoudila jeho četnická mysl.

Štábní seděl u stolu docela oblečen, přilbu před sebou, s očima utkvělýma na prázdné zdi. Zalykaje se proudem slov, pověděl mu četník Souček svou hroznou domněnku.

„Už je pozdě…“ řekl štábní po nesmírné zámlce.

Odpoledne přijelo do vsi gestapo s přepadovým autokarem. Našli Rusa u Bernátů v komoře ve vysokých horečkách, s nohama na kost rozedřenýma od ledových škraloupů. Sebrali Bernáta i selku, sedmnáctiletého syna Tondu a čeledína. Bez kabátů, v dřevácích je hnali kolbami do vozu.

Půl roku nosili Souček s Kudrnou beze slova tu věc v sobě. Půl roku pomíjivých nadějí, že se to všecko sesype dřív, než dojde na Bernátovy. Říkalo se v lednu, když hnali Němce od Stalingradu: do velikonoc je konec. A na jaře se znova doufalo: nejpozději v červenci se to musí položit. Zatím přes mlčenlivost četníků prosakovala do mysli celé vesnice úporná jistota. Udělal to Joudal. Joudal.

O žních už sklízel Joudal na Bernátových polích. Landrát ho dosadil na zkonfiskovanou usedlost. To, co se šeptalo od ucha k uchu, dostalo nevývratnou pečeť. Koncem září přišel červený lístek s příkazem, aby

byl vyvěšen na obecní tabuli. Čtyři hlavy, tak důvěrně známé, okrvavila smrt. Za poskytnutí úkrytu nepříteli Říše. O hrubé mši se všechny ženské dívaly na prázdné místo v lavici, kde sedávala Bernátová. Viděly ji se strašnou zřetelností, jak nasliněným prstem obrací listy ve zpěvníku. A starý Bernát chodil vpodvečer po návsi, nakláněl se nad karbaníky v hospodě, zorával jeteliště za potokem. Nikdy si tak ostře neuvědomovali jeho nejmenší gesta, přízvuk řeči, drobné příhody od mládí až po ten nešťastný lednový den. Bernátovic louka. Bernátovo pole. Bernátovic les. Vyslovujíc kterékoli z těchto slov, tak bezvýznamných pro měšťáky, celá vesnice si s náměsíčnou blouznivostí ztělesňovala čtyři zavražděné.

Zatímco Joudal trhal a ničil staré tabulky z hnojníků, žebřiňáků, korby i bryček a přibíjel místo nich čerstvé:

KAREL JOUDAL
rolník
BORKOVICE

zdály se Borkovským každý zákolníček, každá líšeň, každá rozporka poznamenány Bernátovým dotekem. Věci na sebe nabíraly ztracenou tělesnost hospodářovu, zůstávajíce připomínkou tvrdošíjnější a hlubší než červená vyhláška, kterou za čtrnáct dní zdrchal vítr.

V listopadu, kdy je rybničný kraj plný mlh a pach tlejících rákosin se mísí s výdechy bahen, obnažených výlovy, v čase, kdy po bažinách chodí světýlka a každá výčitka roste v přelud, přišel za štábním Kudrnou borkovský starosta. Pozdě navečer, za tmy a jistě potají. Sedal na židli s rozčilením člověka dopadeného při činu a těkavýma, nejistýma očima se už napřed odevzdával do rukou četníkových.

„At’ se děje co chce... já už to nemůžu vydržet...“

S jak mučivými podrobnostmi znal Kudrna tu starostovu krizi! Což

jemu taky neseděla v týle? Což on sám s četníkem Součkem nebyli půlročními spoluvězni téže nepotlačitelné myšlenky? Což ji svýma zkoumavýma očima nečetl v pohledu všech Borkovských?

„Co myslíte dělat, starosto?“ zeptal se otevřeně.

„Já myslím… jestli by se mu aspoň nemělo podpálit… stavení… stodola… chlívy… všecko najednou!“

Tou jedinou zmatenou větou, nenadálou z úst venkovského uvážlivce, byla vyslovena celá bezmocnost Borkovských, až k zešílení mučených žízní po odplatě. V Kudrnovi se všechno naježilo odporem. Žhářství? Tak daleko jste klesli se svým selským filipem?

Myšlenka, která už dlouho proklubávala bezesnost strážmistrových nocí, jako by zrovna čekala na tuto chvíli cizí bezradnosti. Najednou vyskočila Kudrnovi z hlavy celistvá a jasná. A že byl nasáklý dvaceti lety četnického řemesla, namračeně vybafl na starostu:

„Žádný zločiny! To je nesmysl! Soudit ho budem!“

Bez jediného klopýtnutí mysli, bez jediného pozastavení vyklopil starostovi svůj plán, tolik nocí soustruhovaný ostřím nenávisti.

Pár dní po Třech králích, zrovna v takovém třeskutém mrazu, v jakém loni odváželi Bernáta s rodinou, počkal si štábní strážmistr Kudrna na Joudala. Na Vysokých hůrkách, v tom místě, kde okresní silnice přelézá zalesněný hřbet, než se v prudké skluzavce pustí dolů do Borkovic. Dvě hodiny tu prostál v zmrzlém, prozrněném sněhu. Teprve před osmou večerní, kdy už byl kraj pohlcen bezměsíčnou tmou, zachrastil dole pod kopcem velocipéd.

Joudal se vracel z okresního města.

Strážmistr slyšel pleskání jeho podrážek, chrastění špatně připevněného blatníku, jak se už z dálky neslo v mrazném bezvětrnu, a po pár minutách i supění dechu, zdviženého námahou stoupání.

V okamžiku, kdy Joudal přemohl vršek a na temeni se chystal naskočit k jízdě z kopce, vystoupil Kudrna z lesa. Oslnil Joudala

kuželem jasu ze služební svítilny.

„Kde máte světlo, Joudale?“ křikl z komisního zvyku.

Joudal nervózně zamžoural do světla, ale jak poznal Kudrnův hlas, ztratil rozpaky a popadl ho vztek člověka, který se od takových hlupáků nemá čeho bát. Hledaje nohou pedál, aby mohl naskočit, zavrčel vztekle:

„Nesvitňte člověku do vočí, jo?“

Ale štábní ho nepustil ze světelného pole, popošel k němu blíž a klidně vytáhl z kapsy čtvermo složený papír:

„Počkejte, Joudale, já vám chci něco přečíst.“

Teprve pak, když napjal Joudalovu pozornost, obrátil kužel světla na svůj list. S námahou udržoval svůj hlas v suché úřední poloze:

„Mimořádný národní soud v Borkovicích při svém zasedání dne 15. prosince 1943 vynesl tento pravoplatný rozsudek: Karel Joudal, zemědělec v Borkovicích, je vinen zločinem udavačství, které spáchal na Františku Bernátovi, Anně Bernátové, Antonínu Bernátovi a Aloisu Váchovi, a odsuzuje se proto jménem republiky k trestu smrti.“

Když dočetl, zhasil světlo a opět složil papír do kapsy. I potmě rozeznával, jak Joudala obemkla rdousivá křeč náhlého strachu. Ruce na řídítkách se mu tak roztřásly, až povolený blatník začal znovu klepat.

„Máte něco proti tomu, Joudale?“

„Dejte to sem!“ vyštěkl ten druhý ze tmy a jeho hlas byl rozštípnut děsem.

V tu chvíli tma, samota i mráz se skokem přidaly k počtu jeho protivníků. Snad by byl utíkal, vědět kudy kam; zatápal ostrým ptačím pohledem ze strany na stranu, k oběma silničním příkopům, zda odtud nevstávají jeho popravčí.

„Nemůžu," řekl strážmistr klidně, „je to úřední. Vám to mám sdělit jenom ústně, abyste věděl, na čem jste!"

Nevzrušená, suchá věcnost strážmistrova hlasu probrala Joudala z omámení. Ještě jednou se ucítil pevně v sedle proti tomu uniformovanému hlupákovi, kterého mohl obratem ruky zkřísnout. A jak měl v sobě zbabělost i vztek v jednom chuchvalci, začal bezhlavě, divoce vyhrožovat.

‚Já vám ukážu, chrapouni! Všecky... všecky vás tam dostanu! Pod sekyru!"

„Nedostanete, Joudale. Už tam nikoho nedostanete!"

Těch šest slov stačilo, aby znova ztratil nervy. Smršť vnitřního mrazu jím naráz projela od mozku do špiček prstů, zprahlo mu hrdlo, zuby se mu rozjektaly.

Vypadalo to, že se mu podlomí nohy, groteskní rytmus blatníku se zcela rozdivočel...

„Chcete... mě... zastřelit...?" blekotal s dlouhými pomlkami.

„Leda bych bláznil. Zejtra by pro mě přišlo gestapo!"

„Co... co... teda...?"

Kudrna natáhl ruku k sedlu Joudalova kola a odstrčil je malinko od sebe jako věc, s kterou už nadobro skoncoval jednání.

„Jen jeďte domů, Joudale. Však ono na vás dojde bez střílení." Zhroucený Joudal se nemohl odtrhnout z místa. Kymácel se u svého velocipédu, ze všech úhlů studené tmy čekaje ránu, neschopen uhádnout, na kterou stranu to má blíž k vlastní smrti. Štábní Kudrna jaksi mimochodem zavadil o řemen služební karabiny. Malým, potmě sotva postřehnutelným gestem. Jen v obrazivosti hrůzy to mohlo vypadat jako úmysl. A přece se tím pohybem soustředil všechen Joudalův strach na četníkovu pušku. Propadl přesvědčení, že má být zastřelen. V té vteřině mu pud sebezáchovy rozvázal zchromlé nohy. Třemi vrávoravými skoky roztlačil kolo, naskočil do sedla, a cítě ve

svých zádech ústí Kudrnovy karabiny, začal bláznivě šlapat. Ujížděl silniční skluzavkou k Borkovicům, každým metrem nabíraje rychlost. Štábní rozsvítil ještě jednou baterku a prvních dvacet metrů držel pádícího Joudala v jejím světelném poli.

Pak zhasil s uspokojením člověka, jenž vykonal svou práci. Ještě pár vteřin naslouchavě vnímal svištění pneumatik a slábnoucí drkot blatníku. Předsmrtná hrůza, to nejhorší na přechodu do bezživotí, se Joudalovi nevyhnula. Jen at' se pod ní bortí těch několik desítek vteřin, at' ochutná, co je to chůze k popravčímu místu!

Lesní oklikou odešel štábní do Borkovic. O deváté zaklepal na okno starostova stavení. Ve velké světnici sedělo šest borkovských chlapů. Mlčenliví, napjatí čekáním, provázeli Kudrnu očima od samých dveří. U kamen trčel četník Souček a natahoval nohy k dvířkám plotny, jako by chtěl do promrzlých podrážek nachytat co nejvíce tepla.

„Můžete zahájit, pane předsedo…" řekl Kudrna starostovi a zůstal stát uprostřed světnice. Starosta, jenž byl předsedou tohoto soudu, pronesl krátkou neumělou formuli. Bylo to třeba. Právě tato obřadnost snímala z jejich šíjí pocit viny, neboť to byli oráči, rozsévači a ženci, docela nezvyklí prolévat krev. Nesnímaje přilbu, postavil se Kudrna před tento tribunál:

„Hlásím, že rozsudek byl podle předpisu přečten odsouzenému Joudalovi o dvacáté hodině."

Nato vstal od plotny četník Souček, jenž od svého příchodu nepromluvil s nikým ani slova, a zanechávaje za sebou na bílé smrkové podlaze otisky chodidel, předstoupil vedle svého velitele:

„Hlásím, že rozsudek byl bezprostředně potom vykonán."

Šest lidí kolem stolu mlčky kývlo hlavou. A třebaže byl každý z nich otřesen neslýchaností svého činu, věděli vespolek, že nemohli jinak. Na rozchodnou si podali ruce, napevno zamykajíce mezi sebou tajemství odplaty, bez níž by v této obci nebylo možno dýchat.

Stala se taková obvyklá zimní nehoda.

V prostředku prudkého kopce, zrovna v těch místech, kde je vysoký silniční násep vrouben dvojí řadou kamenných patníků, dostal Joudal na umrzlé vozovce smyk, přeletěl přes příkop a rozčísl si lebku o krajní borovici. Ráno o půl osmé ho našli přespolňáčkové, když pospíchali do borkovské školy. Byl zmrzlý na kost. Běželi rovnou na četnickou stanici. Štábní Kudrna s četníkem Součkem se vydali na úřední ohledání. Cestou se stavili u Bernátovic stavení. Joudalová zrovna chystala krmení prasatům. Vyzvali ji úředně, ať jde s nimi.

Na místě neštěstí podrobně ohledali terén.

Rozbité, do osmiček zkřížené kolo, které leželo vedle Joudala, mělo na přední pneumatice stopy po vápně, jak v pádu narazilo o nabílený patník. Kudrna i Souček se sklonili k silničním patníkům a velmi zevrubně je prohlédli. Ale po šňůře, která mezi nimi byla včera o osmé večerní napjata, nezůstalo vskutku ani stopy.

NENÁVIST

Nebylo daleko k soumraku. Kolotoče, houpačky i střelnice, stěsnané na tržišti, rozžíhaly bílá i barevná světla. Libeňští mládenci, správní páskové, jak si hrdě říkali v periferním slangu, rozhoupávali své lodičky vysoko do plachty, ani ne tak pro radost děvčatům, jako na vztek německým vojákům, pihovatým, křivonohým a vyjeveným lemounům, sehnaným z horáckých vesnic a určeným, aby zacpali díry, které v jejich armádě natropila jedna ruská zima. Ach, moci jim tak vrazit jednu tvrdou do zubů, moci je tak správně setřít někde za větrem, mysleli si jeden jako druhý, po očku měříce šedozelený vojenský hmyz, roztoulaný po tržišti mezi stánky. A pro tu bezmocnost, mučivou a neúkojnou, aspoň se na Němčíky vytahovali u houpaček, aspoň těm volatým horákům ukazovali, co dovede správný pražský frajer, aspoň jim v tlačenici dupli na baganče nebo nenápadně nastavili nohu u schůdků ke kolotoči. A Němci, samolibě pitomí, nic nechápajíce, brouzdali mezi nepřátelským davem, marně oslovovali svou hrdelní hatmatilkou, tolik podobnou dávení, česká děvčata, která se od nich odvracela se zřejmým ušklíbnutím, a nakonec se natlačili k pultu střelnice, k puškám a lidským terčovým figurínám, k primitivní alegorii vraždění, které jim bylo ze všeho nejbližší. Teď zejména pocítili pevnou zem pod nohama, teď byla pro ně příležitost k chvástání.

„Schau, Ferdl, ein echter Bolschewist!“ ukazovali si na groteskní postavičky ševců, šikmookých Číňánků i neforemných myslivců, a s naivní pýchou posílali broky do širokých terčů, hulákajíce nadšením, kdykoli se jim podařilo převrátit figurku na zadek. Bylo to střílení jednoduchoučké, zrovna pro slabomyslné. Lojza Mrázek, šofér a za starých svobodných časů četař s dvěma střeleckými medailemi, se

nemohl vzteky udržet. Povytáhl si kalhoty, odstrčil řadu čumilů a hodil na pult dvě koruny:

„Pane šéf, podejte mi tu mařenu!“

Pak těm skopčákům ukázal, jak se to neomylně cvrnká do lehkých kuliček z bezové duše, tančících na vrcholu vodotrysku, i jak se stírá rozhoupaný střípek zrcátka, jen letmým zábleskem poskytující příležitost k ráně. Pak praštil prázdnou flintou o pult. Bylo to jako politická demonstrace. Nějaké děvče se rozchechtalo tenkým jízlivým smíchem, pár chlapských basů souhlasně zabručelo, někdo neznámý poklepal Lojzovi na rameno. Vojáci nejistě zatěkali očima po houfu, konečně ucítivše, jak je nabit nepřátelskou elektřinou.

„Takoví sekáči… a vystřelit si nesměli!“ křikla najednou babka v šátku, a jako by se v tu ránu lekla své velezrady, honem couvla někam hloub do nezřetelné tlačenice, která anonymně zahučela souhlasem.

„Žádnej strach, matko, dyť my si eště vystřelíme!“

Jen to Lojzovi z huby vyklouzlo, už by byl tu poznámku nejraději spolkl i s jazykem. Zmerčil před sebou ošklivého suchého chlapíka, v obličeji zrovna zeleného, v krátkém černém zimníku, s černým tvrďáčkem na okraji ošoupaným až do šeda, s očima studenýma jako litina.

„Těbůh, fízl mě má v drápech!“ blesklo Lojzovi hlavou, a po celém těle ucítil pevný dotek těch protivných, hrotitých kukadel. Byl ještě čas na kličku a únik. Temné kouty uliček ústících do tržiště, důvěrná zákoutí jeho chlapeckých lumpačin, ho zrovna zvaly k takovému triku. I kdyby se s tímto práskačem rozběhlo celé hejno pitomých skopčáků, co okouněli kolem, vzal by jim Lojza najisto roha, v pár vteřinkách by zdrhl k řece. Ale zlé furiantství, které ho najednou popadlo, nedovoluje běžet. Vždyť kromě těchto studených šedých očí, jež se mu provrtávají do samého vnitřku, cítí jich na sobě ještě desítky, a to jsou oči obdivné, nadšené, oči, které mlčky vzdávají Lojzovi čest. Odchází pomaloučku,

tak pomalu, jak jen to dokáže, třebaže cítí špeha v zádech, třebaže i v tom hluku rozeznává šelest jeho kroků. Už ho má po levé ruce, už je si jist, že začne malér. Najednou ten chlap zatahá Lojzu za rukáv.

„Vo co de?“ zahuláká Lojza ostře, neboť ví, že v této hře je obecenstvo na jeho straně. A zblízka pohlédne do tváře papírové, bledé, vysušené do ostrých záhybů, do očí palčivých a zaostřených.

„Kdybyste na chvilinku prominul…“ a tvrďásek srovná svůj kratší krok s Lojzou, nepouštěje jeho záloktí. Lojza bláhovec zanedbá svou poslední příležitost. Neudeří pravičkou, která se sama zatála v kapse, neuskočí do tmy a lidského shluku. Jako beránek jde vedle mužíka na sám kraj tržiště, z dohledu svého obecenstva, ba, jak se zdá, rovnou do neznámé pasti. Teprv o samotě se zastavují.

„Krásně jste střílel…“

„No a?“

„To máte jistě … vojenský výcvik.“

„Ste fízl?“ pustí to Lojza rovnou do černého. Mužovy oči se lehce rozevřou údivem nad tím nezvyklým výrazem. Pak smekne buřinku:

„Účetní Babánek… Chtěl jsem vás totiž poprosit, kdybyste laskavě… teoreticky je střílení jednoduché. Neběží o nic jiného než dostat tři body, totiž bod hledí, bod mušky a bod… ehm… cíle do jedné přímky. To už jsem si promyslel… jinak ovšem… nikdy v životě…“

Příštího večera spolu prostříleli padesátikorunu.

A já ho pořád vidím, pana účetního Babánka, smutného jako pták, který věští smrt. Brouzdá Prahou od pouti k pouti, od střelnice k střelnici. V zimě, kdy praští mráz a Praha je pod sněhem, okouní v pasážích blízko sportovních střelnic, nahlíží svýma studenýma, šedýma očima do výkladních skel, zabodává je do černobílých terčů. Už je pryč ten čas, kdy hledal samotu, kdy střílel nejraději bez diváků, ostýchavě pokládaje svůj tvrďáček na prázdný pult. Čeká, čeká.

Pasážemi se loudají houfce německých vojáků. V holínkách, páchnoucích potem a teletinou, dupají na dlážky, chvátají ke každému výkladu, dychtiví utratit své marky, nakupují hovadné sádrové figurky a kachlíky, tak nevkusné, jako by se jimi výrobce úmyslně mstil. Zahlédnou-li sportovní střelnici, nikdy ji neminou jen tak. Snad si tu v teple a v klidu chtějí zopakovat svou řezničinu, snad jsou dychtiví ohyzdných loutek a zmetkového skla, určených za výhru. Čtyři, pět, šest se jich nahrne do střelnice, znalecky okukují flinty, pouštějí barevné šipky do terčů. Oči pana účetního Babánka jsou přitisknuty na samé sklo. Výkladní skříň se omžívá jeho dechem. Pan Babánek se chystá na svůj výstup, tolikrát opakovaný. Když jsou vojáci v nejlepším, vejde i on do střelnice. Vejde s ledovou jistotou komika, jenž umí od první vteřiny rozesmát své obecenstvo.

Skopčáci pokaždé sednou na lep.

Chechtají se při pomyšlení, že by tenhle prašivý civilist, tenhle kancelářský skrček, mohl vůbec udržet flintu. Považují ho za tupce, který se zmýlil ve dveřích. Honem ho zvou svou huhlavou skopčáčtinou k pultu, nutí mu do rukou pušku, nabízejí se, že za něho zaplatí ránu. Ale pan Babánek, klidný a studený jak železo na mrazu, jen opakuje svůj zamítavý posunek. On si své rány zaplatí sám.

S odbornou věcností vezme pušku a přesně jako stroj, bez omylu, bez nervózy, bez váhání nasází všecky své šipky do černých středů terčů. Položí prázdnou pušku, zvedne z pultu svůj tvrďáček a odchází. Jeho ostré, ledové oči bez mrknutí přehlédnou tváře ohromených Němců. Představení je u konce. Nač při něm myslil pan účetní Babánek?

Devátého května, v ty radostné dopolední hodiny, kdy rudé tanky ukončily pražské drama, nedavše mu vyrůst v tragédii marného vzdoru, uviděl jsem pana účetního Babánka.

Seděl v malinké školní lavici za jednou z oněch předměstských barikád, kde tři dny bez oddechu sklízela smrt, a svýma šedýma očima, jen malinko unavenýma, se díval kamsi do prázdna. Na tmavozelené desce školácké lavice ležela německá puška.

A tu jeden z těch čerstvých barikádníků, kteří teprve teď přišli shánět zbraň jako legitimaci statečnosti, zahlédl směšného pana Babánka, s ohmataným tvrďáskem, ve svrchníku uváleném a zmuchlaném, obrázek bezmocného kancelářského človíčka, který se v tato místa dostal nějakým hloupým nedorozuměním.

„Hele ho, páprdu, ten akorát potřebuje břízu!“ uplatnil novopečený barikádník už v periferním přízvuku svou chlapáckou převahu, popadl Babánkovu pušku a znalecky zarachotil závěrem. Vysoký, suchý tramvaják, jenž seděl na dlažebních kostkách, ruce sepjaty na vztyčené flintě, se pomaloučku natáhl jako člověk nerad vyrušený, a vší silou praštil chlapíka svou pažbou přes ruku. Flinta upadla na zem.

„Táhni vocuď, ty smrade,“ usrkl jedním koutkem, „náhodou je to náš nejlepší střelec!“

Ukázal špinavým prstem na černý strop převržené tramvaje, zastavěné v kamení barikády. Křídou tam byla napsána řada zkratek a čárek, zrovna tak, jak to psávají šenkýři na dlužnickou tabuli. Uprostřed nich jsi mohl číst:

BAB.

Někdo z diváků vykřikl závistivě: „Patnáct!“

Pan účetní Babánek se s jistou námahou shýbl pro pušku, zvedl ji se země, rukou otřel dřevo i kov, a dívaje se opět tak studeně a nepřítomně, řekl potichu:

„Patnáct... copak je to patnáct! Chlapce mi zastřelili za Heydricha...

Patnáct tisíc by bylo málo!“

A jeho oči, dva ledové body ve staré tváři, popsané vysílením, oči strašné neúkojnou nenávistí, zůstaly trčet na patnácti špinavě bílých čárkách…

PADLÝ BEZE JMÉNA

Tak ležel v nenatřené, rozklopené rakvi: sotva třicátník, krátkých světlých vlasů, zeširoka se usmívaje na vlastní smrt. Pod rozepjatou železničářskou kazajkou bylo vidět modrobíle pruhované tričko s černou skvrnou průstřelu blizounko srdce.

Někdo mu položil pod ránu malou snítku modrého bezu.

Stovky lidí, hledající horečnýma očima své ztracené příbuzné, chodily kolem mrtvoly, odvracejíce oči od tváře načisto nepovědomé.

„Napište: Neznámý železničář!“ řekli posléze, když se nad ním vystřídali dělníci ze všech pražských nádraží.

Nikdo z nich ho v životě neviděl. Nikam nepatřil. Neměl dokladů.

V kapsách mu našli skrojek zatvrdlého chleba a sedm kostek cukru.

Leží ve společném hrobě barikádníků a na domovní zdi, u níž ztratil život, visí na hřebíku jeho modrá čepice, kytka růží a nápis v zaskleném rámečku:

Na tomto místě
hrdinně padl v boji
proti hordám SS
5. května
NEZNÁMÝ ŽELEZNIČÁŘ

Když ho v sobotu přinesli na obvaziště, nepřidělal sanitě práci.

„Okamžitá smrt!“ řekl lékař, jenž ho prohlédl. A mladík v manšestrových kalhotách a červenobíle natřené německé přilbě, který držel zadní konec nosítek, dodal:

„Dostal ji hodně zblízka. Viděl jsem Němčoura, co mu ji vpálil. Svalil se, ani nehlesl. To byla ss... sakramentská smůla...“

Voda té cizí bezejmenné řeky tak jako včera, jako předevčírem tiše bila do boku upoutaného člunu, neměnný vteřiník jediného Hryhoryjova časoměru. Kdykoli vyhlédl škvírami rozpukaných prken, jež kolem něho tvořila kryt před nebezpečným okolím a nad hlavou mu vybíhala v protideštnou střechu, viděl její šedozelené vlnění od břehu k břehu, splývavé jak sám čas, který už přečkal v dřevěné, plísněmi páchnoucí rakvi starého lodního domku, jehož podlaha se bortila pod nohama a jehož dávno vytlučená okénka byla pancéřována pomalovanými plechy pradávných krámských reklam.

Toho jitra vyryl Hryhoryj šestnáctý vrub na okraj dřevěné palandy, pod jejíž provlhlý, zespoda hnijící slamník schoval šiněl, soukennou krasnoarmejskou čapku i polorozpadlou uniformu, látanou desaterým druhem hadrů a v prasklých švech sešívanou kousky rezavého drátu.

Snad by bylo rozumnější, kdyby to všecko byl zatížil kamenem a utopil na dně řeky, aby smazal poslední znamení své totožnosti. Snad se měl spokojit modrobíle pruhovaným morjackým tričkem, které si beztak nechal na holém těle pod košilí, a v němž chodívají námořníci, ač jinak nazí, přes práh své vlastní smrti.

Ale což právě tyto trosky nejsou jediným svědectvím, jedinou řečí i jedinou slávou námořníka Hryhoryje? Znova a znova leštil křemenitým pískem pět zbylých mosazných knoflíků, až jejich hvězdy svítily jako za slavných přehlídek: Hlásí se, soudruhu maršále, Jakimčuk Hryhoryj, námořník černomořského flotu, čtyřikrát raněn, třikrát vyznamenán. Že zajat? Zajat! Mina mnou třískla o zem, potvora, duši se pokoušela z těla vyrazit. Ale morjacká duše je houževnatá. Povyrazila ji, na samém kraji byla, jen kousek chybělo, aby mne chytla zubatá do drápů. Nechytla ona, chytli Fricové. Na zemi, vleže, v mrákotách. Takový je osud:

dvakrát se pode mnou torpédovka potopila, ale moře nechtělo, vyplivlo mne. Na souši mne čerti dostanou, jako ovce jim vběhnu do pazour, k německé mině se přichomejtnu, zrovna když exploduje. Z uší mi tekla krev, jazyk mi docela ochroml. Všecku sílu jsem ztratil, jako mátoha se vleču mezi soudruhy. Po sněhu, po zmrazcích, bos. Boty nám zuli, čerti, řemenem bili přes obličej, přes záda, všude. Co biješ, dáble! Tebe je třeba po hubě bít! Ale ruce jsou chabé, jako by patřily cizímu, ani se nezvednou, nohy se pletou jedna druhé do cesty, myslím si: padnu. Lepší je mně umřít na místě. Jen hlava, proklatá, nechce. Vzpouzí se smrti. Nač je ti padnout jak prašivý pes? Seber se, vzchop se, jenom se nevzdávej, však přijde čas, kdy jim budeme oplácet! Takový je hlava velitel, takový politruk: zoufalství nepřipustí. Dva roky den za dnem vydává stejný rozkaz. Vydržet. Nezhebnout. Žer třeba trávu, shnilé brambory polykej, kůru ze stromů ohryzuj, jen vydrž, vyčkej toho našeho okamžiku! Taková je má hlava, soudruhu maršále: prostě umí vydat správné heslo.

Znova a znova převrací Hryhoryj ve vzpomínce ty strašné dva roky, nestvůrné přesýpací hodiny, v nichž každá vteřina je znamenána pádem mrtvého, kde šílení hřebci minut přeskakují hromady ubitých. Hrůzná je celá německá země, a nejhrůznější na ní ta místa obsazená ostnatým drátem. Sluch, rozvrácený minou, se Hryhoryjovi vrátil jen proto, aby mohl slyšet sténání mučených. Ale ústa, stokrát sevřená křečí kletby, zůstávají němá. Kolikrát se dusil svým ochromlým jazykem, kolikrát vběhl na samý okraj zoufalé vzpoury, v níž pěsti touží aspoň jednou uhodit, i když se toto gesto platí smrtí! Ale ta ledová rozvaha mozku, chladnokrevný velitel rozum, je strhne vždycky v poslední vteřině: jak málo by byla jen tato jedna rána!

Tak se Hryhoryj dočkal dne, kdy z dálky zaduněla děla a zbledlí Fricové úprkem naháněli prořidlé houfy zajatců do vagónů dobytčáků. Noc a den, jas a tma, noc a den, jas a tma, jednotvárné počitadlo, v

němž čas, násoben hladem, roste do obludné bezbřehosti. Umrlčí bubny kolejnic duní své nepřestajné tramtadá, tramtadá, otupujíce všecky smysly. Nikdo už nemá sílu vzdorovat. Žízniví, s chrupem vyceněným odcházejí soudruzi ze světa a jejich vyzáblá těla tuhnou na dně vagónu.

Jen Hryhoryjův soused, dělostřelec astronom, zkoumá za krátkých nočních zastávek hvězdnění jarní oblohy. Stoje Hryhoryjovi na ramenou, obličej přitisknut na mřížky okénka, odhaduje z polohy souhvězdí směr jejich jízdy. Na jih. Na jih, říká první i druhé noci. Třetí noci už nemá síly, aby se vyšplhal k okénku. Vodu, vodu, sténá Hryhoryjovi do ucha. Páté noci zemře.

Hryhoryj Jakimčuk, poslední nepoddajný v tom strašném jarmarku smrti, docela osaměl. Jazyk zprahlý žízní mu otékal v ústech, mázdra mrákot mu povlékala oči. Už nevzpomínal rodné Ukrajiny, zlaté jak medná plástev, nemyslel na ryšavost pšenic, na jablka, omžená dechem raného podzimu, na modrojasno nebe nad přístavy, na sladkou krásu domova, po níž dříve plakal steskem. Vysílenými prsty vzpomínky ohmatával jen jedinkou věc, studenou železem, tvrdou jak sama nenávist: myslel jen na svůj automat, na ten, který mu vypadl z rukou, když před ním třaskla mina.

Kolísavý jekot poplachových sirén protrhl blánu jeho nenávratného usínání. V neznámé krajině, v neznámém čase stojí jejich vlak, konvoj hromadných rakví, a nad ním duní motory vzdušných flotil. Jim patří strašné ticho, když sirény umlknou. Hryhoryj, trosečník v nezměrnosti jeho moře, čeká na signály bomb. Neozývají se. Nerušeně zní ticho klidným vysokým tónem. Jen písek náhle zaskřípe kdesi blizounko, jako by po něm prošla lehká lidská noha. A potom někdo položí ruku na železo závory, která tarasí vagónové dveře. Štěrbina jarního dne se rozklopuje před očima Hryhoryje. Den. Nebe. Vzduch. Jak ve snu hledí Hryhoryj do tváře cizího člověka.

Nevelký, snědý, tvář zašpiněnou mourem, nahlédne do vnitřku

vagónu. Člověk. Ne Fric. Oči má plné hrůzy nad tím hřbitovem. Pak spatří Hryhoryje. Jediného živého. Opře se ramenem do dveří, rozšíří štěrbinu vchodu. Ani slova si neřeknou. Jen jedno velké, mlčenlivé gesto: muž zvedne praporek, který měl v podpaždí. Ukáže jeho barvu. Rudá.

Taková je historie útěku námořníka Hryhoryje. Uprostřed leteckého poplachu, kdy Fricové zalezli do podzemních krytů, v neznámém nádraží neznámého města utíká Hryhoryj mezi haldami uhlí a popela, běží v tu stranu, na kterou ukázal muž s praporkem. Klopýtá po pražcích, přelézá prkennou ohradu, ztrácí se v bludišti periferních ulic. Nozdrami zachytí bahenní říční pach. Najednou ho křivolaká ulička vyvrhne rovnou k pobřežní navigaci. Špinavá, kalná, s povlakem mastných duhových ok, uhasí tato řeka Hryhoryjovu žízeň. Do půlnoci byl skryt pod převráceným člunem. Když vyšel měsíc, v poslední čtvrti úzký jak štěrbina kočičího oka, vydal se Hryhoryj na další cestu. Přešel přes říční most, tuše, že v tu stranu má blíž k okraji města. Ale sotva se dostal dvě stě metrů proti proudu, nohy se pod ním zhroutily slabostí. Pudem živočicha, který hledá předsmrtnou samotu, doplížil se k starému lodnímu domku. Poslední silou vytrhl chatrnou petlici z prohnilého dřeva, nahmatal uvnitř pryčnu se slamníkem, a nemysle už na nebezpečí, které ho i tu obklíčovalo, upadl do mrákotného spánku.

Přemítavě hledí Hryhoryj na cizí bezejmenné město.

Na malý kousek jeho neznámé tváře, vytínaný pěti štěrbinami mezi lodními prkny. Docela napravo se ježí nezřetelná továrna čtyřmi stožáry komínů, jejichž špice rozdírají plachtění městských kouřů, docela nalevo se vysunují ocelová tykadla jeřábů v místech, kam zajíždějí dlouhé nákladní čluny, natřené smuteční barvou a vlečené proti proudu šedými remorkéry. A mezi těmi dvěma místy, při samém protějším břehu, popojíždějí kolem temných dřevěných stavení se širokými vraty soupravy nízkých vagónů. Drobné figury posunovačů

pobíhají od vozu k vozu, dávajíce znamení píšťalkami, jejichž zvuk se nese přes řeku jak jemné hvízdnutí komárovo. Slouží Němcům. O tom nepochybuj!

Z paluby člunu, v němž sedí Hryhoryj, jedinou kulometnou sérií bys mohl přervat jejich nepřátelskou služebnost, kdyby…

Ne, tato otázka není jednoduchá. Hryhoryj nenávidí cizí vagóny, ale nemůže nenávidět cizí lidi kolem nich. Jeden z nich mu otevřel vrata vagónové rakve a v jeho tváři kromě hrůzy nad mrtvými spatřil Hryhoryj jasno tak strašně dávno neviděné. Světlo, které se rozžehuje uvnitř v člověku. Takové, jakému přivykl doma, na lodi, ba i v lágru mezi soudruhy, než jim je vyleptaly z očí hlad a smrt. Světlo od člověka k člověku. To, které v Němcích dočista zhaslo. Ať se jmenoval jakkoliv, ten člověk nebyl Němec.

Ani ten druhý nebyl, který rovněž zachránil Hryhoryje před smrtí. Noc a den po svém útěku z vagónu ležel Hryhoryj na vlhkém slamníku, roztřásán hladovou horečkou, propadaje se z mučivého bdění do mučivějšího blouznění, stíhán přeludy bestií, kterým se vymkl z drápů. Hrdlo mu znova rozpraskalo žízní.

A v tichu pod svým pelechem slyšel vodu, jak šplouchá o bok lodky, vodu jen pár kroků od žíznivých úst.

Ach, kdyby uprostřed dne spadla noc, aby se mohl vyplížit na palubu, aby v ní mohl omočit prsty, aby mohl nabrat do dlaně aspoň jediný doušek. Půl dne bojoval s pokušením, čekaje na příchod soumraku, štěrbinou v prkně civěl na jarní slunce, jak tkví bez posunu na odpolední obloze. Až do západu vydržel.

V dlouhém jarním soumraku, kdy světlo na ústupu bojuje o každou vteřinu, přece jen ztratil rozvahu. Po čtyřech se vyplížil na bok paluby, nahnul se nad tmavnoucí vodu, v hlubokém předklonu do ní ponořil ruce a hlt za hltem lačně polykal říční špínu až do slastné sytosti. Když se chtěl znova vztyčit, chytla ho závrať. S námahou zvedl trup nad

okraj lodky. Pak se zhroutil.

Pár kroků nad ním stál na nábřeží cizí člověk. Suď bůh, odkud tak náhle přišel. V úleku přihlížel Hryhoryjovu marnému zápasu s vysíleným tělem. Plaše se rozhlížel, jako by pátral po druhých svědcích nenadálé příhody. Když se ujistil, že je sám, sběhl po příkré navigaci, skokem byl na palubě, chytil bezvládné tělo v podpaždí a dovlekl je dovnitř domku. Když uložil Hryhoryje na pryčnu, zatápal očima v šeru, shledávaje, čím by ho přikryl. Byl zmaten pustotou této díry, v níž kromě slamníku nebylo nic. Ruce mu na chvilku sklesly bezradností.

Hryhoryjovy oči, jediné, jež neoslábly závratí, zeširoka utkvěly na muži, kterému byl vydán na milost. Hádaly z jeho tváře, zacloněné soumrakem. Půjde a udá? Ale když se potkaly s očima toho druhého, zapadlýma v hlubokých očnicích, ztěžklýma náhlou starostí, ucítil Hryhoryj jasně: Ne, tento nezradí. I jeho tvář měla své lidské vnitřní světlo. To, bez něhož je člověk bestie.

Ani slovo nepadlo. Stejně jako s tím prvním. Ten člověk se najednou obrátil, snad z náhlého rozhodnutí, snad z pouhé bezmocnosti, a vyšel na palubu. Hryhoryj vzdáleně vnímal chrastění petlice, jak ji neznámý urovnával na dveřích. Byl zamčen. Zamčen? Nepřemýšlel o tom. Pro pocit jistoty, jehož nabyl z cizincovy tváře.

Ráno našel v nohách své pryčny balík. Byly v něm tmavomodré šaty, košile, boty s ponožkami. Chléb, sůl, nůž, láhev čaje. Mýdlo a hrnek. Kostkový cukr. Čepice s okrouhlým dnem, nad jejímž štítkem je přišito okřídlené kolo. Snad to byl jeden z těch, co tamhle za řekou posunují německé vagóny. Snad on to píská, dávaje znamení lokomotivě.

Obden sem chodí před svítáním. Tiše pootevře dveře, do nohou pryčny položí balík s jídlem. Beze slova odejde, věře, že Hryhoryj spí. Štěrbinou mezi víčky jej Hryhoryj pozoruje v těchto okamžicích. Co by za to dal, kdyby se mu aspoň na hodinku rozvázal ochromlý jazyk,

kdyby tak mohl říci znenadání: Soudruhu, počkej. Promluvme si! Lidsky, víš? Po dušam, jak se říká u nás. Zalykaje se smutkem němoty, znova a znova promýšlí tento rozhovor. Kdo vlastně jste vy divní, nefricovští lidé? Jaké je vaše město? A pokaždé zas nechá cizince, jehož uniformu sám nosí, odejít. Dál o samotě marně drtí nepoddajný ořech této otázky.

Nu vidíš, znova posunují! Vagón za vagónem odváží zboží do přístavu. Pro Němce zboží. Pro jejich válku. Jediná kulometná série odtud z domku, jediné stisknutí spouště ...

A přece bych vás nemohl střílet, vy tmavomodří za řekou. Nemohl bych. Nejsem vojenská mašina. Takoví jsou jen Fricové. Já musím vědět, proč a zač. Každý člověk u nás to dobře ví: pokojný život nám rozvrátili, zem obrátili naruby. Vesnice podpálili. Města rozstříleli. Co s lidmi udělali, ani se neptej. Ani stromům, čerti prokletí, život nepřejí! Pilami podřezali jabloně. Mladé meruňky bajonetem podsekávali. Takový je fašismus: i člověka, i zvíře, i stromy ničí a zabíjejí. Proto my bijem Frice, soudruzi. A vy tam za řekou jakoby nic: vagóny pro ně nakládáte. Cožpak je neznáte? Nebo z nich máte strach?

Posté už klade Hryhoryj neznámému městu tuto otázku. Otázku, výčitku. Výčitku, pro niž ho pálí na těle tmavomodrá uniforma. Den za dnem sbírá síly k útěku. Na východ. Ke svým. K statečným.

Neví, že také v tomto městě se naplňuje čas.

Lokomotiva se zastavila. Tmavomodří odešli z říčního břehu. Nezní hvizd píšťalek. Vzhlížeje štěrbinou, vidí Hryhoryj jen vagóny. Jeřáby. Nákladní lodě. Komíny, vztyčené jak řada bajonetů. Jeviště mrtvých věcí, jež mohou sloužit komukoliv. Podmračené dopoledne je svírá šedým horizontem. Už se odvrací od své škvíry, unaven pohledem tak jednotvárně beznadějným.

Právě v té vteřině třesknou tři puškové výstřely. Tam za řekou. V přístavu. Na jevišti. Hryhoryj přiskočí k nejširší štěrbině. Kdo vydal

tento signál naděje? Nevidí nic. Vyrazí pěstí plech, přibitý na okně! Konec opatrnosti tam, kde se začíná střílet! Teprve teď vydává šedé jeviště všecko své neviděné dění.

Po střeše tmavé budovy tam za řekou utíká muž. Ten jeho. Tmavomodrý. Oběma rukama vzpírá břemeno. Hryhoryjovo srdce se divoce rozbuší. Hle, město odpovídá! Tmavomodří mu odpovídají! Nad vagóny a jeřáby, nad houfem skladišť a fabrik, rozvíván rukama tmavomodrého, na vysoké žerdi plápolá rudý prapor.

Rozpraskla skořápka ořechu. Není už tajemství pro Hryhoryje. Naše je toto město. Těch, co se nepoddávají. A budši mu jakékoliv jméno, Hryhoryjovo srdce mu běží vstříc. Opouštěje naráz myšlenku na útěk, popadne tmavomodrou čapku, přeskočí na břeh a rozběhne se k mostu. Už není sám. Mnoho jich běží tím směrem. Muži i chlapci. Na předměstí se slévá jejich houf. Bez pušek. Se sekerou, s železnou tyčí, s kamenem v hrsti. Nebo jen s holýma rukama. A přece běží tak, jako by měli všichni bajonety.

Za mostem se už střílí. Po dlažbě odskakují kulky. Tříská do oken. Lidská řeka se rozstříkne: do domků, po dvorech, zahradami obtékají to místo, odkud vychází palba. Přes zídky, přes ohrady, po říčním břehu pronikají Fricům do zad. Bezbranní, sbírají cestou dlažební kostky.

Smyčka se utahuje.

Hryhoryj nemyslí na úkryt. Nemyslí na taktiku. Žene se ulicí po zvuku střelby. Od domu k domu odskakují postavy střelců. Utočí? Couvají? Na dlažbu, s rukama rozpjatýma, padají lidská těla. Muž, který běží vedle Hryhoryje, popadne jeho loket. Prudkým smýknutím ho strhne stranou, do zákrytu domu. Sotva to učiní, začne se prášit z domovní zdi.

Německý kulomet otesává omítku i cihly.

Hryhoryj, stoje vedle cizího soudruha, vzrušeně oddychuje. Zní k

němu jeho řeč, neznámá, a přece tak blízká. Plná slov, jež bys pochopil, kdyby byl na to čas. Ale Hryhoryjův sluch i zrak je upjat k dění na ulici. Ustupují. Tmavomodří. Ti v občanských šatech. Dělníci. Naši. Zaskakujíce na okamžik za domovní vchody, střílejí směrem, odkud přiběhli. Z pušek. Nebo jen z pistolí. Jeden z nich, podťat kulometem, upadne napříč chodníku, téměř před Hryhoryjův úkryt. S námahou vytrhne Hryhoryj pušku ze zatátých rukou mrtvého. Na dřevě pažby ještě zachytí teplo jeho prstů.

Po druhém chodníku přeběhne náhle německý automatčík. Esesák v kropenatém plášti. Obrátí se napolo obličejem ke Hryhoryjovi. S gestem vzteklého překvapení trhne v běhu celým tělem, snaží se stočit hlaveň tím směrem. Vzlyk předsmrtného úděsu vyskočí z úst neznámého soudruha, jenž stojí vedle Hryhoryje. Tu jde o rychlost. Hryhoryj vypálí od boku. Esesák, zasažen do krku, v groteskní piruetě s podkleslými koleny, grimasu nesmírného údivu v obličeji, se zřítí na chodník. Hryhoryj skočí po jeho zbrani.

Studený železem, tvrdý jak sama nenávist, sen nejbědnějších dnů Hryhoryjova života už není snem: oběma dlaněmi obemkne kov automatu. Leže na chodníku, přes tělo zabitého Němce obhlédne Hryhoryj jedním pohledem ulici. Naši, co běželi dvorky a zahradami, pronikli do boku Němcům. Utočí kamením, dlažebními kostkami, ale také ručními granáty. Z oken a průjezdů třaskají pušky. Tři mrtví fašisté leží na dlažbě docela blízko Hryhoryje. Ostatní, ztrativše tím nenadálým obratem profesionální klid zabijáků, couvají, nabíhají na zatarasené domovní vchody, uskakují do slepých uliček, kde všude číhá smrt.

Přišel čas protiútoku. Hryhoryj Jakimčuk – tak jako tenkrát – vybíhá první. Země mu duní pod nohama. Ne dlažba cizího, bezejmenného města. Zmučená, sladká země domova, naše, naše, naše! A všude okolo, všude za jeho zády se naráz zdvíhá útočný pokřik

soudruhů: tmavomodří železničáři, dělníci z přístavu, chlapci v pracovních kazajkách, staří i mladí.

Celé město v bezejmennosti bratrské běží na povel Hryhoryjův. Slavné vlnobití odplaty bije o břehy ulic.

Slabounké studené zachvění na zlomek vteřiny podváže Hryhoryjův běh. Jako by čelem rozrazil obrovskou skleněnou desku. Chvilinka otřesu. Ne víc než jedno mžiknutí víček. Zasutá vzpomínka. Mina. Ach ne!

Vždyť běží dál a dál, nadlehčen nadšením, osvobozené nohy už se ani země nedotýkají, a ústa, jejichž němota je právě tímto úderem navždycky rozvázána, poprvé mohou vykřiknout své velké, vítězné: „Urrá!“

PANCÉŘOVÁ PĚST

Ještě dávno nepadla dvanáctá, ale táta už se u svého svěráku nějak podivně ošíval a vrtěl.

„Jako když na něj leze jaro," myslí si Pepík, ale piluje dál jakoby nic a nemá to tátovi za zlé. V Praze je veselo, včera večer stříleli gestapáci lidem nad hlavy, trhaly se německé firmy, volalo se sláva a zas fuj, hanba, pryč s fašismem, tabulky z tramvají se házely do Vltavy. Pepík byl při tom hnedle do půlnoci. A když šel konečně spát, měl jen jediný strach, že to rupne bez něho, že se ta opravdovská sláva strhne dřív, než se Pepíkovi ráno rozlepí oči. Ale sobotní ráno bylo dusné a klidné, a táta zahnal Pepíka do dílny, jako by se nechumelilo.

To strašně líné dopoledne!

V úzké staroměstské ulici, kde je zámečnictví Pepíkova táty, probíhá život zpomaloučka. Jen tu a tam hokynář nebo krejčí stojí na židličce před svým krámkem a louhem smývá německý nápis se skla. Lidé se mu ušklíbají, že zaspal včerejšek, že už to mělo být dávno dole, na praní a mytí že byl čas včera, dnes prý už se bude jenom věšet. Hokynář, obličejem obrácen ke sklu, na ně mstivě vystrkuje tlustý zadek.

Huí, huí, hvízdá Pepíkův pilník po železe. Už to bude? Už to bude? vrtá Pepíkovi ježatou palicí, a uvnitř je pln nepokoje, že přece jenom zmešká. Najednou zařinčí na tátově stole, kde se mezi pilníky, francouzskými klíči a jiným umouněným nářadím válí korespondence a objednávky, telefon.

„Zámečnictví Hošek," řekne táta mechanicky do mluvítka, ale pak se zhluboka zamlčí, polkne vzrušením a hlasem dočista přejinačeným křikne: „Jo? Hned jsem tam!"

Praští sluchátkem a shání čepici, skočí k širokému prknu, jimiž je pobita zadní stěna dílny, do úzké štěrbinky s námahou zastrčí své krátké roubíkovité prsty a trhne, div nezboří celou chalupu. Odštípnuté prkno břinkne o podlahu. Jeden hmat hluboko za ostění, a už drží v ruce flintu. Námahou rudý, ještě hloub vsunuje ruku do skrýše, konečky prstů loví, loví, než se mu podaří zachytit balíček ve voskovaném plátně. Když jej roztrhne, zachrastí zásobníky. Jeden, druhý, pátý i šestý si cpe do kapes. Vyzkouší závěr, matně lesklý vazelínou. A už pospíchá ke dveřím, pušku v obou rukou, hrne se do útoku. Teprv na prahu si uvědomí, že je tu taky Pepík. Obrátí se po něm, malinko upadne do rozpaků, jako by držel v ruce nepatřičnou věc. Zařváním přemůže všechen ostych před tím usmrkaným klukem:

„Běž k mámě a nehni se mi z domova, sic ti hnáty zpřerážím!“

A pak je najednou pryč, někde v průchodě, v ulici, čertví kam vlastně zmizel. Pod Pepíkem se roztřesou kolena. Vyběhne z dílny. Na staroměstských věžích klimbají poledne. V úzké uličce je zátopa lidí s trikolórami, odněkud z oken padají Hitlerovy obrazy. Lidé, jak tu běží, s gustem dupají té potvoře do obličeje. Jinak si z nich nevybereš: jsou takoví jak Pepík, nadšení, zmatení, výskají a hubičkují se s děvčaty, samá radost a žádný pořádný cíl. Švadlenky se chytnou pod paždí a začnou zvesela zpívat: „Kolínečku, Kolíne!“

No sakra, to není to pravé! Pepík má pořád před očima tátu s flintou. Binec bude, to je marné, náckové nejsou kotňata! Pepík třeští oči, běží s davem, už je ulice vyvrhuje na Národní třídu. Na křižovatce esesák. Jako když střelíš do vrabců. Švadlenky běží na chodníky, tlustý pán ukryje trikolóru s provinilým úsměvem. Jedna automatická puška, hlavní skloněná k dláždění, uhlídá celé stádo. Uhlídá?

Po chodníku jde uhlíř. Černý, samý mour, přes rameno pytel koksu. Bez trikolóry, bez zájmu. Člověk, který myslí jenom na svou dřinu. Esesák si jej připustí na pět metrů k tělu, ba dokonce jej beze všeho

nechá přecházet ulici. Ještě se v té chvíli napůl odvrátí, aby si zkontroloval druhou stranu.

„Kŕáp!“ buchne pytel na chodník. Strašný skok. Veliký, ramenatý esesák i s automatem padá na záda. Na prsou mu leží černý chlap, ruce zatáty do chřtánu. Čepice s umrlčí hlavou se válí na asfaltu dnem vzhůru, z Němcovy brunátné tváře nestvůrně vylézají oči. Všecko to trvá pár vteřin. Pak uhlíř vstává, v pravičce má automat a křikne:

„Chlapi za mnou! Pro zbraně!“

Někdo svléká svrchník. Hází jej do náruče své ženě. Druhý praští aktovkou. Tak, doprostřed ulice. Překážela by, potvora, v běhu. Rozběhne se jich šest, deset, houf, hejno. Pepík s nimi. A jako potok, který sdírá břehy, pádí zpátky na Staré Město, strhujíce do svého proudu chlapa za chlapem. Z oken na ně hulákají lidé:

„Rozhlas volá o pomoc! Vraždí tam naše lidi!“

Ale černý chlap v čele neslyší, běží si najisto, automat v obrovských prackách. I kdyby se chtěli zastavit, i kdyby chtěli obrátit, uhlířova jistota je nepustí. Musejí s ním i ti, co nechtějí.

Vrata. Uhlíř vpadne do černého jícnu, skočí na široké schody. Chlapi za ním. Je tu tma, nohy skáčí nazdařbůh, schod neschod. A když se konečně rozevře v šero, zahlédnou před sebou tři Němce s pistolemi. Automat začne řvát. Všecky uši rázem ohluchnou, chřípí jsou plna prachu z omítky. A nohy, které chtějí dál, které musí dokončit tento útok, skáčou po čemsi měkkém, beztvárném, po krvavých krtinách, které se bortí pod chodidly.

Když se Pepík vzpamatoval, uviděl třicet vojáků a důstojníků. Stojí se zvednutýma rukama u zdi, ve tvářích děs zrovna zvířecí. Těkají očima po černé nepřátelské mase, zhrouceni strachem z vlastního konce. Málokdo si jich všímá. Uhlíř s automatem probíjí zámky kancelářských almar. Pistole. Pistole. A flinty. Jenom šest. Po každé sahá deset rukou. Chlapů je tu až černo. Nábojnice proudí z dlaně do

dlaně, jak měděné penízky, jako mzda nádeníkova. Nikdo se ani neptá po ráži.

Pepík má pořád prázdné ruce.

V poslední skříni najdou dlouhé šedivé kyje. Hlavici to má jak husitský palcát. Znáš to z biografu. Pancéřová pěst. Chlapi se na ně dívají rozpačitě. Nikdo tomu nerozumí. Pepík má strašně prázdné ruce.

A musí něco mít, aby zahnal tu náhlou, divokou žízeň po zbrani. Dá chlapům příklad, první sáhne po pancéřové pěsti. Stejně ochotně by vzal bajonet. Cokoli. Jen nemít prázdné ruce. Utíká se svým břemenem ven, zadýchán štěstím.

„Hurá!“ křičí jim vstříc lidé. Konečně si to rozdáme i s německými tanky! A jejich vlastní zbraní! Od fakulty už kropí tankový kulomet ulici. Otlouká fasádu Klementina. Pepík přebíhá v ohni. Ach ne, vždyt to nic není. Běží i soudruh s dřevěnou nohou, strašně zpomaleně. A přece projde zdráv.

Němci zahájili boj. Padákoví myslivci, příšery v kropenatých šatech, postupují ulicí. Klidně a metodicky je naši ostřelují z oken, z průjezdů, ze zároží. Na stožár kasáren, kde šest let plandal skobový kříž, vylétne červenomodrobílá. Za střešním žlabem střílí zákeřník. Má špatnou míru, tři kulky plesknou o zdivo, neublíživše.

„Puč to sem!“ řekne tramvaják, na něhož nezbyla puška. A frajersky, s čepicí všoupnutou do týla, si čeká na vteřinku, až zákeřník ukáže čelo. Pak mu ji posadí mezi oči. Klidně, jako když běží o znamínko tužkou. Bandita se napne, rozhodí ruce, a potom padá na chodník, točе se v desateronásobném saltu mortale.

„Taky padákovej!“ šklíbí se chlapi.

A tanky, tanky, tanky.

V sobotu, v neděli, v pondělí. Vylamují si zuby na barikádách z dláždění. Pepík Hošek pořád vleče svou pancéřovou pěst. Nikomu ji nedá. A pak…

Tři pancéřové pěsti za barikádou. První má tank na čtyřicet metrů. Muž zavře oči, stiskne kohoutek. Rána nevyšla. Zahodí ten zbytečný, nepotřebný krám, děs mu skočí do očí, utíká od barikády jako šílenec, nevnímaje kulometný oheň, jenž mu sviští nad hlavou.

Pak střílí druhý. Na třicet. Opřen o zeď domu. Když rána vyšla, najdou ho roztrhaného na kousky. Raketový plamen chce mít volno. A tank je na dvacet metrů.

Pepík se třese hrůzou. Je mu teprve sedmnáct. Přerazím ti nohy, jestli se hneš z domova, řekl táta. Kdyby tu byl teď, křikl by: „Přerazím ti nohy, jestli nevystřelíš." A Pepík ví: i tak, bez táty, bez rozkazu bych nezdrhl. U Berlína se bijou sedmnáctiletí krasnoarmejci. A vůbec, sedmnáct let, to už je člověk chlap. Míří. Míří. A drkotá zuby. Smradi, smradi, smradi německý! Jazyk to říká sám. Ale Pepík to cítí celým tělem.

Tank na patnáct metrů.

Kulomet bije do čela barikády, žulové odštěpky lítají na všecky strany. Pepík je skrčen dole, u štěrbiny, určené zrovna pro jeho pancéřovou pěst. Jsou tu ještě střelci? Je tu ještě někdo? Cítí se strašně sám. Strašně odpovědeň za tuhle chvíli. Stiskne. V tu vteřinu ho opouštějí všecky smysly. Hluchý je, slepý, bez citu, hmatu a čichu.

Teprve když k němu vyběhnou z domu, když ho objímají a líbají, procítá. Stojí? Leží? Což není roznesen na tisíc kousků? Ach ne, sedí na bobku jako prvňáček, když cvrnká na jaře fazole. Násadu má pořád pevně pod ramenem.

Zvednou ho k sobě, postaví Pepíka na nohy, někdo ho nadšeně praští do ramene:

„Koukej, smrkáči! Koukej!"

Teď teprve uvidí železnou bestii. Má roztržené břicho, stoupá z ní dým, lehký benzínový plamen olizuje pláty. Příliv nadšení rozmrazuje Pepíka Hoška, všecek roztává pod přátelskýma rukama chlapů. Samou

láskou by ho v tu ránu umačkali.

Pepík odhodí prázdnou násadu. Ještě jednou se koukne na podbitou nestvůru. Pak si odplivne, vykulí modré telecí oči, a docela se zalykaje štěstím, škytne:

„Krucifix... to byla ale... šlupka!“

ZÁKEŘNÍK

Májové slunce zažehlo celou ulici.

V měkkém dlažebním podkladu, dvacet metrů za barikádou, leží Helenčino tělíčko. Štěkavá smrt na ni vycenila zuby. Trr… tatatatata… a podívej se, jestli tu hrůzu sneseš. Pětiletá hlavička je rozčísnuta hřebenem kulometu. Jen po šatech ji maminka pozná. Protože hlava… ach, radši ani nemluv. A přece je tu hluboké, dosud klidné zázemí, teprv na deváté, desáté barikádě kdesi vpředu udržují naši oheň proti Němcům.

Vlhká a tvárná je zem, z níž byly vyrvány dlažební kostky. A po dvou dnech deště, co zalézal až do morku kostí, opět svítí obrovské májové slunce. Nelze udržet děti doma. Vyběhnou před dům s lopatkou a kbelíčkem, hlouček se jich usadí uprostřed ulice, lepí z provlhlé země bábovky. Na nebi je ticho, válka je daleko. Slunce vyhání z dětí noční sklepní zkřehlost.

A pak najednou ratatata. Děti zavyjí hrůzou, rozstříknou se jako kuřata. Helenka už neběží. A Vlastička, její čtyrletá kamarádka, má najednou místo baculaté krásné ručičky s dolíčkem cosi nesmírně hrůzného. Ohromena vlastní krví, s očima strašně vyjevenýma, vběhne ještě do chodby a tam zůstane ležet na dlaždicích. Ručičku, uraženou zrovna v lokti, najdeš u kraje chodníku. Prsty se nespustily dětské lopatky.

Mužští se řítí do ulice. Bezbranní, protože všecko poslali tam dopředu, kde se doopravdy střílí. Vědí, že ten tam, nahoře, může pálit. Jen ať si práskne, aspoň uvidíme, odkud! Pátrají nenávistnýma očima po vikýřích. Podle oken to nepoznáš. Granáty vytřískaly téměř všecko už včera, sklo tabulek je dávno zameteno na hromádkách při

domovních zdech.

A ten tam – nemají pro něho jméno – sedí někde s prstem na spoušti, oko ve střehu. Koho si zachce, toho dostane. Copak tu ještě někde zbyli Němci? Třikrát za sebou byl prohledán blok od sklepů až po půdy. Ani myš nemohla ujít. Nikdo, nikdo... a přece tu je. Rozpomeňte se! Rozpomeňte se! Chlapi stojí jak berani nad mrtvou Helenkou. Střelci na mušce. Nikdo, nikdo... a přece tu je!

Soudruzi, přiznejte se!

Tu jeden z nich, celý rozkymácen hrůzou, zakoktá:

„Já, soudruzi... sem člověk měkkej. Možná, že já... starou nemocnou bábu sem nechal támhle ve čtvrtým patře... neměl sem to srdce... tak mě napadlo, dyby někdo takhle zrovna mou mámu ... ale ta jistě... kdepak bába, a kulomet! Sotva se z peřin vyhrabala!“

„Ty vole!“ divoce zařval kovář Martínek, „vole!“ A pěstí praští člověka do prsou, až zavrávorá. Pistoli! Pistoli! Granát!

Pak se spokojí krumpáčem. Tři, čtyři, pět jich přeběhne ulici. Všichni. Jsou hladoví nenávistí. Každý chce být při tom. Jenom ten poslední, měkký člověk, trčí dál nad Helenčiným tělem. Strašně pláče.

Na dveřích není vizitka. Martínek napřáhne krumpáč. Ale kamarád ho chytí za ruku. Radši zazvoň! Zařinčí zvonek, hluše, vzdáleně, jako z jiného světa. A pak po nesmírné pauze, do ticha čekáním docela řeřavého, cosi nehlučně zašustí. Bačkory šoupou po podlaze. Někdo nesrozumitelně zaskuhral jako člověk, jenž zároveň přemáhá bolest i vztek. Bojácně se rozklopuje úzká škvíra ve dveřích.

Zděšená, zsinalá, se zakalenýma očima stojí před nimi stařena. Přes noční košili má špinavý župan, jenž páchne plesnivinou. Vysílenýma, krhavýma očima, plnýma psí oddanosti, mžourá na mužské:

„Co si pšéjete? Vydyte, já už stára šéna...“

Jsou zakřiknuti. Sakra, přece jenom s babkami se nebudeme prát! A podruhé by se odtud vrátili jako jejich kamarád měkký člověk,

podruhé by kapitulovali před tím uzlíčkem stařecké nemohoucnosti. Jen Martínkovo podezření nezhasíná. A všichni mu to mají v duchu za zlé, když babku popadne za rameno a zatočí s ní jako s kuželkou. Vpadne dovnitř bytu. Pokojná, mrtvá kuchyně. Studená kamna. Postel se šedivými cíchami, proleželý důlek v peřinách.

„Nykto tu nény, nykto tu nény…“

Zoufalá urputnost sune Martínka k druhým dveřím. Pokoj. Prázdný. Kostlivé vějíře papírové palmy, prastaré alpské pohlednice za neduživým zrcadlem. V rámečku z lastur fotografie rakouského důstojníka. Levičkou si přidržuje šavli, zatímco v pravé zvedá sklenku. Předmět za předmětem snímají Martínkovy beznadějné oči. Najednou se však strašně zaostří na stolní desku. Vedle hrnku s kávou tu leží na talíři nakousnutý krajíc. Široký mužský chrup v něm vytál dva půlměsíce. Nic víc. Žloutne se máslem. Je rudý malinovou zavařeninou. Rudý – jak krev.

Jednou divokou ranou rozrazí Martínek dvoukřídlé dveře almary. Odhodí krumpáč, rozpřaženýma rukama se vrhne proti změti ženských šatů na věšácích. Rve se s obstarožními hadry. A najednou drží něco živého, pevného. Zuřivého. Oba padají na podlahu. Převrhnou několik židlí. Martínek je kovář. To se pozná. Za dvacet vteřin klečí na prsou gorilímu Němci. Dlouhá nordická lebka duní o prkna podlahy. Automat našli v prádle, půl zásobníku vystříleno.

Když ho svázali prádelní šňůrou, poručili mu, ať vstane. A ty, stará megero, pojď taky! Stařena se vrhla Martínkovi pod nohy:

„Walter… Walter… nyc nedélala!“

„Schweig, Mutti!“ zařval na ni zákeřník. Ale v ní už povolily všechny hráze strachu. Svíjí se, skojíká, kolena objímá. A pak ze sebe chrlí slova hrozné sebeobžaloby.

‚Já sama… já žíkat Walter… on musela stšílet dety, on poržád musela stšílet dety, on nyc nedélala… já sama žíkal stšílet!“

„Podívej se, mrcho!“ vede ji Martínek k oknu. „No jen se nahni! Vidíš to dítě? To si máma?“

„Já sama, já žíkat Walter… on musela stšílet dety, on poržád musela stšílet dety, on nyc nedélala… já sama žíkal stšílet!“

Najednou, sud’ bůh jak, se převážila přes okenní rám. Ruce, které ji chtěly chytit, laply do prázdna. Jako nestvůrný parašut se rozpleskla o dlažbu. Walter se dívá na vyražené okno. Studené oči v dlouhé úzké lebce. Jako by vypadl kus hadru. Ani nemrkne.

„Pojď, svině!“ pobídnou ho štulcem. A tak jej vedou doprostřed ulice k mrtvé Helence. Před domovním vchodem leží stará. Uzlíček zpřerážených kostí v koženém pytli. Její syn ji překročí, jako by šel přes poražený strom. Bez zachvění, bez ohlédnutí. Úzkou, dlouhou lebku nese téměř v záklonu. Vysunuje bradu jak herec na jevišti.

„Klekni! Polib tu krvavou zem!“ řve Martínek a srazí Waltra na kolena v prostředku ulice. Walter se pokouší vstát. „Klekni! Polib!“ A tu se zákeřník vzmohl na poslední gesto. Plivl mrtvému dítěti do krvavého obličeje.

O dvě minuty později byl docela naměkko. Velké zbabělé zvíře, které koktalo krvavou hubou nesmyslné prosby o milost. „Žer zem!“ křičeli na něho a on poslušně žral. Plnou hubou se zalykal černou dlažební zemí, polykal její chuchvalce. Konečně měl jednou dosyta té české země, na niž se vždycky tak hladově třásli!

Pak ho nakrmeného dali do rukou partyzánům.

V jeho legitimaci bylo psáno: doktor lékařství.

AŽ VSTANOU MRTVÍ...

Ztraceni v neznámé krajině jak uprostřed nepřátelského moře, ujížděli už třetí den od severovýchodu na jihozápad, v tu stranu, kde tušili své Bavorsko. Šedozelený kamión se znamením WH, které ještě nedávno znamenalo Wehrmacht Heer, ale o němž s pochmurnou jistotou věděli, že teď už neznamená nic, potácel se po silnicích jako raněné zvíře.

Řidič až k nevidomí unavený, se strachem v zádech i v očích proklínal cestu, často tarasenou selskými vozy, záseky z kmenů nebo kupami balvanů, a polo leže na velikém kole volantu, snažil se proniknout očima skrze tlusté čelní sklo, oprchávané neustálým deštěm. Třicet vojáků, kteří seděli namačkáni na dřevěných lavicích pod strakatou kamuflážní plachtovinou, střídavě upadalo do tupého zoufalství, že opravdu už není úniku, že opotřebovaný motor stroje za chvilku definitivně zcepení někde při okraji silnice, a střídavě zas shledávalo starou žoldnéřskou zpupnost, když bylo třeba někde ve vesnici ukořistit alkohol a jídlo. Ale jako by znamení své bezmoci měli už napsáno na čele, odpírali jim sedláci obojí, a vojáci kupodivu už ztratili starou samozřejmost, s níž sahávali po pistolích, kdykoli jim bylo něco odpíráno. Ujížděli tedy většinou o hladu a vzpamatovali se drobátko, když za nimi přestala hučet strašná ruská dělostřelba, před jejíž frontální bouří nebylo možno nikomu obstát. Uniknout z jejího fantastického okruhu, to v jejich touhách znamenalo štěstí až k zalknutí. Ale vzápětí znova ztráceli rovnováhu mysli, když proud motorizovaných uprchlíků na strojích zřejmě silnějších začal houstnout, ucpávaje neširoký pás jízdní dráhy a donucuje krajní vozidla k neodvratnému pádu do příkopu, jakmile pro poruchu začala povolovat v tempu.

Vzteklí SS, kteří i na beznadějném útěku uplatňovali své staré přednostní právo, stříleli ze stažených okének svých vozů po řidičích nákladních aut, neochotných postoupit esesmanům výhodnější pořadí, a vojáci to ze vzteku opláceli jejich osamělým vozům hlučnými plechovými granáty, které víc strašily než zabíjely.

Armáda, roztrhaná v několik nesouvislých částí, drolila se v hnilobném rozpadu s neuvěřitelnou rychlostí. Už nebylo regimentů, ale nebylo ani bataliónů, ani kompanií. Zbývaly už jen jednotlivé automobily, jejichž posádky sjednocovala společná vůle po útěku tak dlouho, dokud byl jejich vůz schopen pohybu, naobrátku z nich činíc nepřátele kohokoliv druhého, kdo by se jim postavil v cestu. Z celé wehrmacht zbyla jen smečka prchajících vlků, kteří uznávali toliko cenu vlastní kůže.

Oberfeldwebel Wilibald Obermayer, dentista z norimberského předměstí, tvrdě se natřásal na sedátku vedle řidiče, tiskna na kolenou nespořádaný chumel vojenských map, nikomu už v tom zmatku nepotřebných. Věřil jenom kompasu, a podle ručičky, nespolehlivě rozechvívané blízkostí elektromagnetu, hádal na každém rozcestí, kudy dál. Žluté návěštní sloupy s černými obrubami, s německou důkladností vstavené na každou křižovatku, už přestaly konat svou povinnost. Vyvráceny nebo podříznuty válely se v příkopech a jejich ukazatele, zurážené a roztřískané do nečitelnosti, byly rozházeny po okolních polích. Třicet chlapů tam vzadu, obklopených bedněním kamiónu, nevnímalo jednotliviny této bludné pouti. Bez zájmu civěli na krajinu, jež ve výřezu plachty ubíhala nazad k východu, vstříc Rusům, stejně nepřátelská jako oni, záludná nenadálými lesními záseky, u nichž zpravidla stříleli partyzáni, mohutnými stromy, jež vinou selských seker občas padaly do cesty, vesnicemi, jež bezlidné, jakoby zazděné ve všech oknech, číhaly na příležitost ke vzpouře.

Willy, jediný z třiceti, vytrvale hledal nezřetelným průhledem v

zamženém skle znamení, které by mu výrazněji určilo tuto krajinu. Což neprojel kolikrát obojím směrem právě českou zemi, do níž se teď nad pochybu dostali? Ještě předevčírem, přes všecku bídu vojančiny, byl by si vzpomínal najisto a přesně. Zrovna pro tyhle věci on má přece zrak! Předevčírem byl ještě pašák, to měl všech pět ještě zatraceně dobře pohromadě. Fronta už dočista praskla, ti svinští Prušáci chodili jako zpráskané čubky, oficíři kvapem mizeli, nikdo nevěděl co a jak. Jen on, správný bavorský chlapík, zachoval jasnou hlavu. Na náměstí nějakého městečka, kam přitáhli v dešti a v noci, utíkajíce před svistem kaťuší, energicky dal dohromady partu Bavoráků, zabrali jeden z kamiónů a tradá domů, do Bavor! Ale teď už šedesátou hodinu v zimě, v dešti a o hladu, šedesátou hodinu bez spánku, bez poshovění už není Willy pašák. Jako by kráčel krajinou plnou studní, co chvilku se řítí někam dolů, do zapomínky a nevědění, a vší silou se musí drápat nahoru, znova čučet a pozorovat, nenajde-li v bezbřehosti cizí krajiny aspoň jeden pevný bod.

„Nechlastej tolik!“ říkají si už mechanicky navzájem s řidičem, kdykoli někdo z nich sáhne do kapsy na dveřích a vytáhne láhev s pálenkou. Vědí přitom, že tento šnaps jediný jim oživuje krev, i když po něm trochu dřevění mozek a unikají myšlenky. Hlavní věc, že to rozhání úzkost, že mizí škrtivý tlak v prsou, že polevuje to svírání v žaludku i střevech, které v člověku vyvolala palba ruské artilerie. Jakmile začneš vychládat, jak se ti začnou třást ruce, když ucítíš mrazení v zádech, sáhni po láhvi, přikrm tu vyprchávající podnapilost, a za chviličku se všecek vylehčíš, přijdeš na jiné myšlenky, ztratíš pitomé pocity strachu.

V jednom z těch okamžiků, kdy Willy sahá po láhvi, řídě se starou vojáckou zkušeností, padne mu do očí výsek krajiny, v příští vteřině už ztracené za bokem vozu. Tři lípy a kousek za nimi žlutý podseditý dům. A třebaže skutečnost v mžitce zmizela, obraz utkvívá v jeho očích

s palčivou zřetelností. Dům. Dům… a hned sám sebe vidí uvnitř, za stolem z lipového dřeva. Hostinec, napadá ho s ulehčením, a chodbou napravo se dojde na dvorek! Jak dávný dárek, u něhož neznáme už jména dárcova, leží před Willym tato vzpomínka. A v tvrdošíjné souvislosti, jíž Willy nerozumí, ho přepadává náhlá představa domova: podívejme se, Grete, a zrovna v těch hnědých slušivých šatech z nevídaně výtečného materiálu, malý Willy v tom novém šedém oblečku, Mariechen, jak se sklání nad přepodivnou pestrou, legrační panenkou! To všecko žlutý dům se třemi lipami.

A třebaže mu stojí ve vzpomínce ozářen plným letním sluncem, nic nevybavuje Willymu silněji než atmosféru spokojených vánoc, kdy on, starý brach Willy, sedí zády ke kamnům, popíjí z kalíšku voňavou, silnou kmínku a kouří tlustá hnědá cigára, jež způsobují v hlavě příjemnou závrať. Úporně shledávaje přetržené nitky souvislostí, prochází se tam doma, v rodné vilce, z pokoje přes chodbu do ordinace, myslí na zubní vrtačky, na plomby, na zkažené zuby zákazníků. Himmelherrgott, i po tom průseru musí přece přijít normální pokojný život! A zuby budou bolet pořád, to je jistá věc. Chceš-li ovšem, přítelíčku, zlatou korunku, ne špatnou náhražku, musíš přinést něco víc než marky. Takhle kus másla, špek, zkrátka a dobře něco do kuchyně, vždyť jsi, bambulo, z venkova! Willy krčí nos v příjemné vzpomínce a roztaženým chřípím zřetelně uciťuje pach přepalovaného másla. Porážka? Jakápak porážka! To se nás Bavoráků netýká! Prušáci si to začali, a když si to neuměli vyhrát, tak spánembohem! Já, Willy Obermayer, s tím nemám nic společného! Já dělám zlaté korunky. Každému, kdo přijde. A kdo ukáže, že má čím zaplatit. Nacista nenacista, to mi bylo odjakživa buřt! A zlato jestli mám? No né! Na deset let! Zlata co hrdlo ráčí!

Sotva pomyslí na zlato, zas vidí žlutý dům. Už je mu jasno: tadyhle přece sloužil, tady on vojančil v těch starých dobrých časech, kdy před

námi všichni leželi na břiše! Tenkrát z toho člověk aspoň něco měl, že musel od rodiny a z manželské postele, to mohl ještě leccos poslat domů.

Na oberfeldwebla padá posilující pocit jistoty, že konečně vybředl z neznáma. Všecek se napruží, až drcne čelem do předního skla, s chvatem utírá jeho zamženost. V téhle krajině je přece jako doma. Schau, Kamerad, teď přijde starý topol, za chvilku zatáčka, tak, pozor! teď jsou tu železniční šraňky, pitomě posazené rovnou do zatáčky! Tajemství krajiny je před ním rozluštěno. V pár metrech před nimi jsou nové křižovatky.

Plynulý proud vozů, jenž strhuje i jejich kamión, se řítí doleva. Nikdo to nezná, troubové! rozjařeně křičí oberfeldwebel. Doprava! Doprava musíš! Nekoukej na ně! A ponouknut prudkou jistotou, silnější než je on sám, energicky chytí okraj volantu a strhne jej doprava. Je šťasten jako malé dítě, jako by ho ty jedny křižovatky přiblížily k domovu o stovky kilometrů. Ať tamti pod plachtou chvilku hulákají, že jsme se trhli z proudu, však uvidí!

Vojáci na zadních sedadlech opravdu ztichli, malátní, zbytkem své byvší disciplíny tupě spolehnutí na toho pašáka oberfeldwebla, jenž přesně věděl, co dělá, když jim dal předevčírem znamení k útěku.

A vidět ho tak, jak ho vidí nyní šofér, byli by ještě víc posíleni. Ne, tento muž není na útěku, nová rozhodnost posedá každý jeho pohyb: pevným hmatem sáhne po opasku, přitáhne na správné místo pouzdro s pistolí, a potom prudkým trhnutím ramen vyhání únavu ze širokých plecí, drcených dlouhým seděním: teď je tento muž v akci, uprostřed plánu, a ze šoféra vyhání jeho počínání všecku únavu a nejistotu.

„Uvidíš, ještě si přivezeme!“ blýskne najednou po šoféru přejinačenýma očima. Šofér nic nechápe. Ale cožpak je třeba chápat, když se jde do toho? Lesklá, prázdná asfaltka mu dává podvědomý pocit bezpečnosti. Noha už sama přišlápne plyn. Pojedeme parádně,

Willy, Herr Oberfeldwebel, to už nebude jen taková pitomá motanice mezi těmi kafemlejnky!

Každý strom, každá zátočina cesty upevňuje Willyho jistotu: tuhle jsme na chvilinku stáli... ne, počkej, to bylo na zpáteční cestě, a tuhle v zatáčce jsme zahnali do příkopu zatracenou řeznickou bryčku s teletem! Klubko rozpomínky se v něm rozkutálí tak prudce, že nemůže stačit. No ovšem, žlutý dům, tam tenkrát svazoval balík pro Gretchen, šaty, ubrusy, prostěradla! Už byl hnedle hotov, když si vzpomněl, že má v levé kapse tu směšnou panenku. Honem ji musel ještě přibalit pro Mariechen. Když potom přijel na vánoční dovolenou, čekala Gretchen zrovna v těch šatech, měla novou trvalou ondulaci! Mariechen měla už panenku docela ušmudlanou.

Žlutý dům ... Však bylo parné léto a člověk byl z toho čmoudu a ohně všecek vysmahlý. Pili jako holendři, šenkýřka nestačila nosit na stůl. Nosila a plakala do piva, husa. Tak se jí brebtaly ruce, že Willymu polila šos blůzy. Ale on byl tenkrát v dobré náladě, odpustil jakoby nic.

Usmívá se komickým podrobnostem, ne, už se chechtá naplno, a zpřítomnělá minulost ho docela vtahuje do sebe. Úkol je přece jasný: pět set metrů před vesnicí zastavit, rozvinout střelecký řetěz po obou stranách silnice, každého pustit dovnitř, nikoho ven ...

Zapráskalo to v karburaci, a kamión se sešinul k okraji silnice. Šofér vylézá do mokvavého mžení, nadzvedá plech nad motorem. Oberfeldwebel, jehož snění bylo přetrženo v nejlepším, zacloumá klikou u druhých dvířek, vyskočí zhurta na asfalt, až pod ním strnulé nohy podklesnou, a najednou se rozhlíží s úděsem po prázdné krajině.

Oči se mu propadají do holé stráně, bloudí po pustině porostlé řídkou trávou, od keře ke keři... což to není právě těch pět set metrů, jak bylo předepsáno? V spáncích mu to buší podnapilou únavou, která se nemůže dobrat pochopení. Tamhle přece, o pět set metrů dál, byla vesnice ...

Řidič se s proklínáním hrabe v karburaci, znepokojení vojáci se nahýbají přes okraj bednění, plni strachu, že uváznou v této nepřátelské poušti, ale oberfeldwebel, oddělen od nich strašnou propastí, třeští oči pořád jedním směrem. A najednou ... to strašně střízlivé jasno!

Kam je to vedl? Kam ho vtáhlo to zmatené vzpomínání? Raději by chtěl být v doslechu ruské kanonády než na tomto místě smrtelně tichém, nelidsky neživém, tváří v tvář jenom mrtvým polím.

Ne, já vás tenkrát nestřílel, chce se mu křičet do prázdné krajiny, já dělal jenom strážní službu...!

S hrůznou zřetelností má před očima ten starý děj: z obklíčené vesnice vyváděli jednoho za druhým, starce, děvčata, ženy, mužské ještě umazané prací, kováře zčernalého výhní, mlynáře zaprášeného moukou, hospodyně, jejichž tváře byly ještě rozpáleny žárem plotny. Všecko živé, co zůstalo vězet v jejich pasti. Nedorostlým chlapcům se chvěly nohy, vrávoral jim krok před osudem, jenž na ně čekal. Ale chlapi šli pevně a mlčky, jen prázdné ruce se jim svíraly. A všecko jedním houfem se to slévalo do prohlubně starého lomu, všecko v něm mizelo jak v jednom společném hrobě. Za chviličku se rozlehl křik, nesrozumitelný uším Willyho, ženský mnohohlasý křik, plný zoufalství a divokosti; stoupal z té prohlubiny jak z propasti zatracených. A pak se začalo střílet...

Přísahám, že jsem nestřílel! Na to opravdu nebyl zvědav, jak tam na jednu hromadu pokládají okrvavené muže, ženy i děti. Zatímco ostatní kamarádi se táhli k té podívané, vběhl do prvního většího domu, do kuchyně, plné teplého pachu jídel, kde na plotně klokotala v hrncích voda a zkynuté lívancové těsto dlouhým jazykem teklo z mísy. Nenávist, krev a smrt... ne, to ho nezajímalo. Myslel v tu chvíli na mír, který jednou přijde, na své řemeslo. Na zlaté korunky svých zákazníků. Jen proto otvíral skříně a zásuvky prádelníků, jen proto vylomil bajonetem zámek u skřínky, kterou nahrábl pod prádlem. Na jejím dně

byl řetízek se srdíčkem, dukát na pentli a hodinky, dvouplášťové, staré remontérky. Na koho při tom myslel? Na rodinu, na Grete, na Willyho, na Mariechen, na svou rodinu, také poškozenou válkou. Svázal do uzlu věci, narychlo vyházené ze skříně. Stejně se říkalo, že se to všechno spálí… Ubrusy, číchy, šatstvo. Ne z pomsty k těm, co právě umírali v lomu. Jen z čisté účelnosti. Pro svoji rodinu. A když už vybíhal z domu, aby si v klidu schoval svůj ranec, dočista náhodou mu padla do očí ta legrační panenka. Ležela v chodbě mezi dveřmi, div na ni nešlápl. A tak se shýbl, s dojetím se rozpomněl na Mariechen a strčil panenku do kapsy. Komu vypadla z rukou? Nu ovšem, jedné z těch, co tamhle v lomu zrovna…

V tu chvíli se tam ještě střílelo.

Rozkaz bylo nutno vyplnit. Když bylo všecko vyklizeno a naloženo, polévali benzínem podlahy i dřevěné schody. V tom parném červnovém dni to byla tuze těžká práce, hlídkovat uprostřed požáru, jenž stoupal nad krovy.

Jen povědomý kamenný břeh lomu, drásající zelenou plochu stráně, zůstal z toho všeho. A nad ním rostou přeludy domků, z nichž nezbyl kámen na kameni, rozpínají se stromy dávno podťaté, život tak dávno umrtvený přízračně sahá po živém. Kdo mě sem přivlekl? Bez hlasu křičí sám v sobě, a ví, že mrtví. Ti tam pod lomem.

Řidič je hotov se správkou, lekne se feldweblovy bledosti, znepokojeně se optá: „No, co je? Pojedem? Nebo to není správná cesta?“

Teprve teď může Willy odtrhnout oči od prázdnoty stráně. Je … je … to správná cesta. A postrkován neviditelnýma rukama, proti své vůli se vrací na místo vedle řidiče. Proč radši nekřičí, proč nedá povel k jízdě nazpátek, proč aspoň neprosí, nemá-li síly k povelu? Ale on musí mlčet ze strachu. Ze strachu před mrtvými, kteří mu vyšli vstříc až na křižovatku, až ke žlutému domu.

Jedeme? Jedou. Metr za metrem se přibližují. Willy se dívá na stranu, zachytí očima šípkový keř. Tenkrát stál zrovna v květu. A pak už nemá síly, zavírá oči, doufá, že proklouzne poslepu kolem toho strašného místa. Počítá v duchu metry, zatínaje víčka, aby ani štěrbinkou nemusel pohledět. Dvě stě? A teď už jen sto?

Ostré zaskřípění brzd otřese celým vozem. Je mu jasno, že právě ted jedou kolem lomu. Na řidičovo zaklení přece jen otevřel oči. Hromada balvanů je snesena na cestu, tarasí ji nepřekročitelně. Ti vzadu ještě nevědí, co se děje. Willy Obermayer to ví přesně.

Teď vstanou mrtví.

A vidí zřetelně, jak nad hřebenem skály se zvedá hlava za hlavou, vidí černé pruty hlavní, vidí oheň a kouř, jak vystupují nad lomem, jak dlouhou nepravidelnou salvou napadají jejich automobil.

„Já nestřílel! Přísahám, že jsem nestřílel!“ řve na ně hlasem ochromeným hrůzou, řve proti kulkám, jež roztínají sklo kolem něho. Ale ti černí, strašní, nenávistní mrtví, kteří už pro nikoho nemají sluchu, ho neslyší.

„Mám přece rodinu! Proboha, já mám rodinu!“ A na samém dně beznaděje, v mozku už docela rozvráceném hrůzou, rodí se poslední věta:

„Já... já ... já všechno vrátím...“

Zalkl se vlastním hlasem. Ve skle nad jeho hlavou vytála nová kulka kruhový otvor. A třebaže se naprázdno zasekla do dřeva, nezasáhnuvši cíl, strašný úder strachu zabil oberfeldwebla stejně jistotně jako ona.

Tak jsem to četl v novinách: že v těch pustých místech, kde stávala česká vesnice, vyhlazená Němci, právě na dně starého lomu, jenž byl popravčím místem českých mučedníků, ukryli se ve dnech povstání partyzáni a náhlým přepadem zničili kamión ozbrojených německých

vojáků, prchajících z fronty.

NĚMÁ BARIKÁDA

Rozdeštěná, zelená uhání Vltava pod mostem. Jak rozehnilé šalupy dnem vzhůru, hřeben ověnčen plesnivinou, krčí se na pobřeží chalupy chudáků. Za jejich čarou na náspu je řada trojposchodových obecních domů. A že už včera někdo strhl německou tabulku, vede tu přes řeku most beze jména, stejně anonymní jako ti, kdo v jeho obou koncích i uprostřed postavili tři barikády z převržených tramvají, továrních bedniček plných šroubů, z obrovských rolí rotačního papíru, jenž tiše polyká kulky, z žulových chodníkových obrub. Asfalt jízdní dráhy je do leskla vyprán deštěm.

„Asfalt je blbost," proklínali mužští, „jestli nám to tu Němci nabourají, tak jen pro ten pitomej asfalt!"

„Ty chlapi na vobci vůbec nemaj fantazii, jakživo je nenapadlo, k čemu by mohly bejt dobrý takový správný žulový kostky!"

Němci jsou na druhé straně řeky, neviditelní v kučeravých rounech háječků na kopcích, kryti zelení vilových zahrad. Od sobotního odpoledne pálí z kulometů na bližší konec mostu. V opuštěné tramvaji řinčí rozbíjené sklo. Mostní lampy se rozstřikují jak pampeliškové semeníky.

„Bez barikád sme v troubě!" bylo mužským jasno už v sobotu, ještě dřív, než to slovo vyřkl rozhlas. Do nedělního rozednění stály na mostě tři, a dlouhá procesí rozmoklých ženských s rukama černýma zemí, nevyspalá a rozražená vnitřní zimou, se vracela ke kuchyňským kamnům rozdělat k snídani.

„Kdo bude držet první barikádu?"

„Především takoví, co sloužili na vojně!"

„Nesmysl, především ty, co se nebojej!"

Zůstal tu kudrnatý černovlasý třicátník. Četař. A deset mládenců, ne starších dvaceti let. Všichni lhali, že mají vojnu za sebou. Dva automaty, včera vyrvané Němcům, pět pušek, bednička ručních granátů na dřevěných rukojetích.

„Dyby nám začalo bejt ouzko, couvneme k vám! Krejte nás při ústupu! A ne abyste to pouštěli do nás!“

„Koukej, ty chytrej!“ ušklíbl se tramvaják, který tu uvázl i s vozem a teď si vzal na starost barikádu prostřední. Ale vzápětí, jako by se lekl, že tou frajerskou grimasou četaře urazil, dodal chlácholivě:

„Stejně tam dlouho nevydržíte, můžou se na vás dobře krejt. Trochu je pošimrejte a pak se radši vraťte k nám, tady na mostě budou skopouni jako nahý v trní. Dyž k nám budou chtít na návštěvu, musej rovnou po asfaltu.“

Potom těch deset zalehlo za první barikádu, do jejíchž dřev červotočivě cvakaly německé kulky ze zarostlé stráně. V neděli v šest ráno. Za krytem prostřední barikády se chlapi sesedli k odpočinku. Tramvaják s čepicí frajersky na ucho, policajt pan Brůček, sedm mladých dělníků z blízké papírny, plavci i řezníci z jatek. A mezi nimi mlčenlivý, rozesmátý ramenáč, jenž na toto místo dovlekl dva automaty. Prohlíželi ho s nedůvěrou. Není to nakonec skopčák?

„Nederland, Nederland, Holland!“ opakoval jim netrpělivě, až pochopili. Kabáty nacucány deštěm, ale hlavně pušek pečlivě ukryty pod nepromokavými plášti, dělili se o veku černého chleba. Někdo vzdor dešti ukroutil cigaretu ze smradlavé domoviny. Kolovala od úst k ústům, lačně polykali doušky kouře. Tři ženské tu zůstaly mezi mužskými, dřeply na bobek, ruce sepjaly do klína jako prosebnice.

„Dybyste radši šly domů a nezacláněly tady!“ vyjel na ně hubený černý mládenec.

„Heleď se, nech je bejt, to sou naše ženský!“ okřikli ho tři chlapi najednou. Černý se usmál, uplivl na harampádí barikády, ale pak řekl

hlasem načisto teskným:

„Do takovýhle postele mámu nepotřebuješ!“

Franta Kroupa, zachumlán do kabátu, mlčky pozoruje vltavský břeh. Myslí na řeku jiného jména, na ženy bronzově snědé, na ženy, jejichž vlasy měly barvu hluboké půlnoci. Na soudružky, jež donášely munici i jídlo do zákopů u řeky Manzanares. Nederland, Nederland, říká plavovlasý ramenáč po Frantově boku. Espaňa, Espaňa, vzpomíná si Franta na slavné město Madrid. Vzpomínka osm let hluboká se nezacelila. Taková jsou Frantova vyznamenání: chromá noha a pneumotorax v plicích. A šest let zapírání, skrývání, utíkání před hnědými potvorami. A přece Frantu nedostali! Když přišel dnes ráno, on, tuberák, kulhavý mrzák, zalehnout s těmi ostatními za jednu barikádu, pan nadstrážník Brůček mu zasalutoval k přilbě.

„A jéje, starej bolšán, že jo?“

Franta se dal do smíchu:

„Však jste se mě něco nahonil, pane Brůček, vidľte?“

„Jo,“ řekl pan Brůček uznale, „jenže tenkrát si běhával ještě jako zajíc! To bylo ňákejch demonštrací, co člověk prodělal!“

Franta sáhl do kapsy pro svou krejčovskou křídu. Na strop převržené tramvaje, jenž tvoří zadní stěnu barikády, namaloval kladivo se srpem. „Za tohle se tenkrát fackovalo, co?“

„Ba, taky se fackovalo,“ vzdychl pan Brůček, „holt se dělaly blbosti, že jo?“

A podali si druh druhu smotek cigarety, policajt, bolšán Franta a kamarád Nederland, Nederland.

V půl desáté to začalo.

K prostřední barikádě doběhlo přikrčené děvče v uniformě tramvajačky.

„Partáku, vzkazujou vám mládenci z obecních domů, že se Němci stahujou zahradama dolů k řece."

Nastřežil oči na druhou stranu. Ratatata, ratatata, začaly na první barikádě odklepávat svůj rytmus automaty. Tak už to soudruzi vědí... Jednotlivé výstřely pušek, ostré jak prásknutí biče, proklepávaly křoviska. A zase mezery hlubokého ticha, jako by jedni i druzí nabírali dech. Pan Brůček melancholicky popotáhl, sáhl po své pušce a zabručel:

„Mělo by se tam jít... beztoho sou tam samý zelenáči!" a už se hrnul k úzké štěrbině při okraji barikády. Franta ho chytil za ruku:

„Jen počkejte, pane Brůček, ono na nás taky dojde!"

Pan Brůček se zasmušile stáhl zpět jako muž, kterému je křivděno, vrazil zatáté pěsti do kapes policajtského pláště a posteskl si:

„Šest let se na to člověk těší, a nakonec ho nenechají ani vystřelit."

Tramvaják, jenž byl na obhlídce s divadelním kukátkem, zasakroval. Když se obrátil ke kamarádům, podivili se jeho zsinalosti.

„Bestie," řekl hlasem docela rozlomeným, „posílaj na nás dva tanky!"

Kudrnatý četař je uviděl první.

Zakryty pobřežními chalupami, postupovaly dvě železné obludy k mostu. Hluboké chrčení motorů se zvedalo, jak přidávaly plyn. Hlavně kanónů jak ukazováčky mířily zrovna sem, na jeho hromadu prken, na jeho deset mládat.

„Hošíci, teď nastane ta pravá veselice," řekl jim s úšklebkem. Bylo mu jasno, že je konec.

„Doroste, možná, že budeme muset čelem vzad. Anebo taky už vůbec ne."

Chlapecké ruce sahaly po rukojetích granátů. Pro všechen případ.

„Počkat, jen mi to nerozeberte!" bránil se jeden z nich. Vytáhl z

kapsy motouz a začal jich svazovat deset dohromady.

„Eště mě neuviděj, co? Eště sem krytej?“

Proplížil se barikádou, tiskna balíček na prsa. Každý z nich chápal, kam Jarda jde. Ne, ještě ho Němci neuviděli. Sunul se blátem vozovky, pak sklouzl užovčím pohybem do travnaté strouhy. Ani jim nedal sbohem. Zbledli a roztřásli se vnitřní zimou. Poprvé v životě na ně opravdu sáhla smrt. A ten tam vpředu, Jarda, zkažený septimán a soustružník, má taky náš strach?

Za pět minut bylo po všem. Viděli ho, jak se vztyčil, jak vší silou hází balík pod zvednutý předek tanku. Zatřásla jimi rána. Vyskočil plamen, olízl celý předek obludy, vzepjal se. Najednou ji měl v ohnivých drápech.

„Hurá!“ zalykali se štěstím.

I viděli Jardovo tělo, jak se pomalu, zadrhávajíc o trsy heřmánku, kutálí dolů k řece. Zrovna v těch místech za dětství váleli sudy.

Druhý tank couvl.

Četař obhlédl svých devět. Bledých, vzrušených, ale nezraněných.

„Chce někdo zpátky, hoši?“

Mlčeli. Jako kdyby přirostli k tomu místu. Jen očima hledali tam dole pod svahem u samé řeky, kde vlny olizují kamení, Jardovo tělo. Leželo hlavou k hladině, jako když hasí žízeň.

Od prostřední barikády se k nim připlížila spojka. Mladinká tramvajačka, prostovlasá, s těžkými černými vrkoči na šíji. Vytáhla z kapsy termosku a podala ji četařovi:

„Tady je čaj na zahřátí, hoši. Víc nepotřebujete nic?“

Četař ji přitáhl k sobě, podíval se jí do obličeje svýma hezkýma, drzýma očima.

„A já bych chtěl hubičku pro štěstí!“

Od božího rána se prvně usmáli. Bezelstně, upřímně, chlapecky. A jeden za druhým ji plaše brali do náruče, přijímali její krátká políbení,

spravedlivě rozdávaná jak svátost oltářní.

Při desátém polibku otevřeli Němci dělovou palbu.

Bijí. Bijí. Bijí.

Vysoké betonové stožáry, z nichž byly včera ustřeleny lampy, praskají v půli. Asfalt stříká pod dopadem granátů. Na domcích chudáků za řekou odskakují kusy střech. Ječivé vytí vlkodlaků rozdírá sluch. Franta Kroupa i kamarád Nederland, pan nadstrážník Brůček i deset jiných soudruhů leží při úpatí barikády. Na slova není čas.

Ohmatávají závěry pušek. A přitom vědí, že jsou bezbranní proti tomu peklu ze vzduchu. Tramvaják s divadelním kukátkem, jehož skla zamlžuje déšť i horečnost mužova dechu, nespouští z očí první barikádu.

„Už na ně stahujou palbu!“

Brečel by lítostí. Tam vpředu, sto metrů před tramvajákem, lítají do vzduchu kusy dřev. Mostní beton se drolí pod palicemi granátů. A pak se zvedne dým, tenký dým zápalné oběti, šedobílý.

Dřevěná barikáda hoří.

„Nazpátek! Kamarádi! Nazpátek!“ řve parťák do ticha mezi explozemi. I ta malá je tam. Vlastička. Kolikrát mu jí bylo ve službě líto, že je odsouzena k té černé tramvajácké robotě. A vidí temno jejích vlasů, jež tolik pokoušely k pohlazení.

„Nazpátek!“

A nikdo neslyší. Nikdo neodpoví.

Dvě hodiny hořela jejich hranice, bez oddechu zasypávaná hromobitím granátů. Pak kleslo všecko do popela.

Cesta na most byla otevřena.

Požár za zády prosvěcuje noc.

Hoří tam skladiště. Hoří obytné domy. Hoří blízko i daleko ve městě. Tma plná šarlatových praporů.

Franta i Nederland, pan Brůček s tramvajákem, šlachtečtí vedle kováků stojí, klečí i leží ve svých palebných postaveních. Změnilo se rozpočitadlo. Teď jsme my první.

Leč tma před nimi, tma na mušce jejich zbraní nikoho nevydává. Zalezla bestie do doupěte? Zchromla či zcepeněla? Bojí se tmy, pod jejíž sukní už vypila tolik krve? Kdopak to rozezná …

Vltava šplouchá o pilíře mostu. Jak jiná než ta slavná řeka Manzanares. A přece všecko stejné. Madrid i Praha. Tenkrát v květnu osmatřicátého, když se Franta vracel domů s prostřelenou, chromou nohou, to bylo jasné. Už tenkrát. Jednou se s nimi musíme chytit. Franco a Mauři, Hitler a esesmani, potvory z jednoho zmijího hnízda.

Sladká jména žen, zhanobených afrikánskou čeládkou, Dolores, Consolación, Manuela, buclatá tělíčka dětí, rozbitá šrapnely, spanilé ticho bílých domků rozvrácené bombami. A kulomety, vraždící kulomety místo zvonů a kastanět.

Kamarád Nederland, zdá se, dřímá. Dřímá stoje, ruce na svém automatu. Anebo myslí také na svou zemi?

Franta Kroupa myslí s ním a za něho, jako by listoval v dětské obrázkové knížce. Větrné mlýny, dojnice těžkých vemen, čluny na klidných kanálech, tulipány. To je pro Frantu Holandsko. A najednou voda, nesmírná, kalná hnědá voda, lupička úrodné prsti, mořská voda, jedovatá solemi, valí se přes obraz. Tak se tím Němci chlubili ve filmových žurnálech. Tak zničili kamarádovu zemi.

Je vůbec někdo, komu dali milost? Koho nechali na pokoji?

Po půlnoci přiběhl k barikádě poručík. Místo čepice bílý obvaz, prosakující krví z rozraženého čela. Těžkou pistoli v ruce. Unaven a udýchaný.

„Kamarádi…“ řekl ztěžka, jak mu zuby brzdily každé slovo, „kamarádi… tuhle barikádu… musíme pustit.“

„Nesmysl!“ křikli na něho zuřivě. Není to maskovaný nepřítel? Zbabělec? Kapitulant? Stříleli po něm divokými nadávkami, po každém slově zoufalejší a zuřivější.

Mávl jen unaveně rukou. Němci jdou po člunech přes řeku. Tam dole na břehu, ve tmě mezi skladišti, prázdnými vagóny a převrženými lodkami, je teď bojiště. Za touhle barikádou stojí ještě jedna. Už na předmostí s bočními ochranami. Tu udržíme. Ale za říčním břehem je volno, nepřehledné volno. Ztratíme-li břeh, necháme-li je, aby se vylodili, je ztraceno všecko. Mluvil, jako když ztrácí krev.

Dole u vody zapraskaly výstřely. Snad jsou teprve v prostředku. Ale snad už mají na břeh jenom skok. A pak…

„Jménem revoluce nařizuju!“

Malátně vstávají chlap za chlapem. Tuhle jejich barikádu! A bez výstřelu. Hanbou se jim točí hlava. A přece ten tam, poručík, má pravdu. Má vojenskou pravdu. Na břehu je třeba pušek. Na břehu je třeba střelců. Padne-li břeh, dobudou Němci tuhle barikádu zezadu. Všichni se zvedli. Jenom tři trvají ve svých postaveních.

Kamarád Nederland. Snad je myšlenkami tam u nich, nad kanálem ve stínu rozstřílených větrníků, u záhonu tulipánů. U země zničené mořem.

A Franta Kroupa. Nebot’on střeží dvě řeky, Vltavu i Manzanares. On zná to slavné kovové heslo, které křičeli do tváře útočícím Maurům.

Třetí je pan Brůček. Protože on, stará vojna, mordhadry, si chce konečně jednou taky vystřelit.

Křiknou na Nederlanda, ukazují mu rukou dozadu. Obrátí se trochu, mávne odmítavě. Usměje se jako školák, jenž páchá nepravost. Křiknou na Frantu.

„Bratře poručíku, já tady zůstanu. Považuju to za nutný…“

„Zbytečně tu zařveš.“

„At.“

Poručík pošle všechny chlapy napřed. Odcházejí s lítostí. Ale tam dole, v domcích na říčním břehu, ve sklepních úkrytech, spí v pruhovaných cíchách jejich mámy. Tam mají pelíšky jejich děti. Tam, kam je z břehu jenom skok... Poručík jde k Frantovi a podá mu ruku:

„Já vím, že je tu někoho třeba. Ale...“

„Jakýpak ale. Koukejte udržet břeh... Čest!“

Čest praporu, myslí si poručík odcházeje. Nebot’je voják.

Pan Brůček se tváří, jako když spí. Není mu do řeči se zelenáčem. Teprve, když tu zůstanou sami tři, důkladně se vysmrká, protáhne se v kříži, a uleviv tak všem tělesným žádostem, spiklenecky zamžourá na Frantu:

„Dyby to šlo po jejich, ani by se člověk k ráně nedostal!“

Na věži odbíjí třetí ranní.

Kamarádi, co odešli na říční břeh, už bojují. Po řece i proti proudu růžence kulometných ran. Na barikádě je ticho.

Němá barikáda. Mrtvá barikáda.

Její trojí tep a trojí dech. I trojí oči. Ani rukou nehnou. Leží jak padlí, a ocel automatů je dávno rozehřátá horečnatostí jejich dlaní. Mostní tmu na mušce. Přijdou? Přijdou?

A v téhle strnulosti se ztrácí noc a znenáhla se rodí den, chuchvalce říčních par jdou po proudu, německé čluny se v nich na vteřinu vynořují jako obludní sumci. Nepřesný, mizející terč.

Tu se Frantova ruka zvedla. Zlehka a znenáhla, jako by chtěla chytit motýla. Ne, ne, kývá záporným gestem na kamaráda Nederlanda, jenž stáčí hlaveň automatu na řeku. To není naše práce. A Frantův ukazovák se vbodne do vzduchu před nimi. Odtud musí přijít ti naši.

Nederland zastaví pohyb automatu, usměje se a kývne na souhlas. Pan Brůček ztěžka zívne. Jde na něj jitřní dřímota.

Teprve když den zcela strhne temnou roušku noci, v ránu plném

deštného pláče se dočkávají. Ticho oklamalo Němce. Jak přízrační vodníci v zelenohnědých řasnatých pláštích se u spálené barikády na konci mostu vynořují padákoví myslivci. Jeden za druhým se plíží po asfaltu, automaty přichystány k výstřelu. Ze stran se kryjí mostní obrubní. Pět. Deset. A pak se s nimi pytel roztrhne, najednou je jich na mostě ke čtyřiceti, padesát. Blíží se k mrtvé barikádě. Jeden z nich přeběhne jako na zkoušku jízdní dráhu. Ticho je láká dál, průhledy v mostním zábradlí zkoumají nepřátelský břeh.

Frantova noha se potichounku sune k panu Brůčkovi. Zlehka se dotkne strážníkova stehna. Sotva Brůček zvedne hlavu, prst letí varovně k ústům. Nederland se zubí. Pan Brůček pochopil. Štěrbinou zírá na Němce, ruce se mu klepou rozčilením. Ale Frantova ruka zas kývá: Ne, ne, ne! Náš okamžik teprve přijde.

Franta Kroupa by zpíval radostí. Hmatá do kapsy pro svou krejčovskou křídu. Myslí přitom na zákop, daleký, dávno opuštěný zákop, na družbu soudruhů, nenávratně mrtvých, na zemi v druhém cípu Evropy. Ještě jednou, ještě jednou než ... A dávní mrtví kolem procítají, bez prostřílených čel, bez rozervaných údů, světlí a plní života jako tenkrát.

Frantova ruka se natáhla k černé střeše převržené tramvaje. Blízko ke kladivu a srpu. Pevnými, klidnými tahy maluje písmeno za písmenem:

NO P

Kamarád Nederland roztáhl ústa k úsměvu, nejšťastnějšímu z těch, co tu dva dni rozdával. Ale než Franta načne čtvrté písmeno, i cizincova ruka chce psát; hmátne po Frantových prstech, vytočí z nich roubík křídy. I za Nederland třeba říci slovo.

ASSARAN

doplní širokými rozkročenými písmeny.

NO PASSARAN!

Pan Brůček pod svou nadstrážnickou přilbou má očka plná porozumění. Franta z nich čte: Ba jo, to se taky moc často psávalo! Moc se toho psávalo na zdi a ploty, leckterá facka za to taky padla!

Hastrmani jsou na třicet kroků. Už ztratili před němou barikádou strach, už je jim jasno, že se tu Češi dali na ústup. Jeden od druhého přejímá nákazu zpupné bezstarostnosti. Rysy střehu jim mizí z obličejů, Franta počítá úsměvy. Jdou rovnou k barikádě. Gott mit uns na opascích, granáty v holínkách.

Krok za krokem.

Oči pana Brůčka jsou žíznivé nedočkavostí. Oči Nederlanda ztvrdly jak čepel útočného nože. A oči Frantovy jediným mrknutím víček dávají povel.

Za Prahu! Za Holandsko! Za Španělsko! Soudruhu, pal!

Ratatatatatatata, ratatatatatata, ratatatatata.

Smrt šmahem všecko podtíná.

Obsah

Titulní list
TŘETÍ FRONTA
VČELAŘ
VYŠŠÍ PRINCIP
HLÍDAČ DYNAMITU
VESNICKÁ HISTORIE
NENÁVIST
PADLÝ BEZE JMÉNA
PANCÉŘOVÁ PĚST
ZÁKEŘNÍK
AŽ VSTANOU MRTVÍ…
NĚMÁ BARIKÁDA